

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

PROGNOZA FUNKCJONOWANIA WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ W SYSTEMIE OBRONNYM RP

Założenia metodologiczne

61074

Opracowanie wykonane w ramach projektu badawczego nr 0 T00A 049 19
finansowanego przez Komitet Badań Naukowych

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5061

05-005061-001-0

PNB

WARSZAWA

2000

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

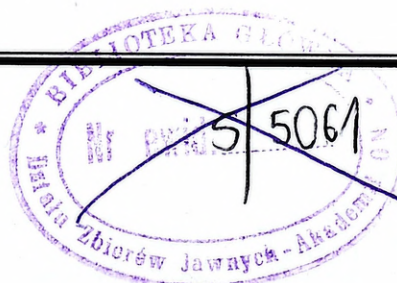
Płk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK
Płk dr hab. Waldemar KACZMAREK

**PROGNOZA FUNKCJONOWANIA WOJSK
OBRONY TERYTORIALNEJ W SYSTEMIE
OBRONNYM RP**

Założenia metodologiczne

*Opracowanie wykonane w ramach projektu badawczego
nr 0 T00A 049 19
finansowanego przez Komitet Badań Naukowych*

Warszawa

2000

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
1.GENEZA PROBLEMU NAUKOWEGO ORAZ CEL BADAŃ	5
2. ETAPY BADAŃ I ICH CEL	13
3. WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ JAKO PRZEDMIOT BADAŃ PROGNOSTYCZNYCH	19
4. KONSTATACJE KOŃCOWE	36
WYKAZ LITERATURY	43

WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie zawiera ogólne założenia metodologii rozwiązania problemu naukowego, postrzegane przez pryzmat przedmiotu badań, ich celu, kolejności rozwiązywania problemów cząstkowych oraz zakładanych metod badań i stosowanych narzędzi badawczych. Stanowi ono w swej istocie wyniki wstępnej analizy problemu naukowego pt. *Prognoza funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej w systemie obronnym RP* i skupia się przede wszystkim na metodologicznej warstwie jego rozwiązania.

Wstępna analiza podjętego problemu wykazuje, iż jest on wielce złożony, wymaga bowiem prowadzenia szerokich, interdyscyplinarnych badań naukowych. Dostrzegając dużą złożoność problemu, wyrażającą się między innymi poprzez zaangażowanie do jego rozwiązania licznego zespołu pracowników naukowo-dydaktycznych Akademii Obrony Narodowej, uznano za celowe dokonać szczegółowej identyfikacji problemu oraz określić ogólne podejście do jego rozwiązania. Celowi temu podporządkowany został układ niniejszego opracowania i treści w nim zawarte.

Rozdział pierwszy zawiera genezę problemu i cel naukowy. W tym fragmencie opracowania zaakcentowano przemiany polityczno-militarne ostatnich lat i zawarto przesłanki uzasadniające podjęcie prac badawczych nad problematyką wojsk obrony terytorialnej, stanowiących istotny element systemu obronnego państwa. Zasadność podjęcia wspomnianych prac badawczych wynika również z założeń strategii bezpieczeństwa państwa oraz strategii obronności, przyjętych przez Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej w bieżącym roku¹. We wspomnianej części opracowania określono także cel naukowy, który

¹ Por.: *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 4 stycznia 2000 r.; *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 22 maja 2000 r.

w swej istocie stanowi drogowskaz dla podejmowanych działań i prac cząstkowych.

Z kolei rozdział drugi zawiera zakładany podział dwuletniego wysiłku badawczego na trzy etapy, z mocniejszym zaakcentowaniem etapu drugiego. Stosownie do poszczególnych etapów prac badawczych, określone zostały cele badań cząstkowych, które korespondują z głównym celem, zapisanym w rozdziale pierwszym. Zawarto w nim także sugestie odnośnie weryfikacji uzyskanych wyników dociekań naukowych i hipotetyczne możliwości wykorzystania wyników badań.

Natomiast rozdział trzeci zawiera szereg wniosków dotyczących określenia potrzeb, możliwości oraz warunków zastosowania prognostyki w pracach badawczych, ogniskujących się na problematyce szeroko rozumianej sztuki wojennej. Należy jednak podkreślić, iż powyższe kwestie dotyczą również teorii organizacji i kierowania, prakseologii oraz szeregu innych dyscyplin naukowych, które znajdują swoje odbicie w prowadzonych badaniach.

Zakończenie to konstatacje ogólne, które akcentują potrzebę wysokiej jakości sporządzonych prognoz. Tam też zawarte są przesłanki dotyczące doskonalenia sposobów i metod ich opracowywania. Przedstawiono także schemat studiów prognostycznych nad funkcjonowaniem wojsk obrony terytorialnej.

1. GENEZA PROBLEMU NAUKOWEGO ORAZ CEL BADAŃ

Przystępując do sprecyzowania genezy problemu naukowego, który będzie przedmiotem dociekań przyjęto pewne założenia, które zdeterminowały charakter i zakres prowadzonych prac.

Po pierwsze uznano, że w skład systemu obronnego państwa wchodzi wiele elementów składowych, których ranga i znaczenie zmienia się w zależności od konkretnej sytuacji. Spełniają one bowiem ściśle określone funkcje we wszystkich stanach funkcjonowania państwa, to jest w czasie pokoju, kryzysu i podczas ewentualnej wojny. Elementy te charakteryzują się przy tym swoją specyfiką – z reguły są predysponowane do wykonywania w miarę precyzyjnie określonych zadań. Jednakże cel końcowy podejmowanych przez nie działań – zarówno z uwagi na zagrożenia militarne, jak i niemilitarne – jest możliwy do osiągnięcia wyłącznie w rezultacie wspólnego działania, poprzez realizację zadań cząstkowych. Nieodzowna przy tym jest właściwa koordynacja działań oraz dążenie do uzyskania efektu synergicznego. Wychodzi się bowiem z założenia, że działania połączone są z reguły efektywniejsze od sumy działań poszczególnych uczestników przedsięwzięcia.

Po drugie przyjęto, że przemiany następujące w naszym państwie w wyniku transformacji ustrojowej wpływają w zasadniczy sposób na założenia i funkcjonowanie jego systemu obronnego, a szczególnie podsystemu militarnego. Wagę podnoszonej problematyki podkreśla członkostwo Polski w NATO, które stawia przed systemem obronnym państwa jakościowo nowe zadania.

Po trzecie założono, że wspomniane uwarunkowania nie pozostają bez wpływu na funkcje i zadania Wojsk Lądowych, postrzeganych w kontekście swoistego konglomeratu wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej. Te dwa zasadnicze komponenty wojsk lądowych muszą być bowiem w pełni przy-

gotowane do realizacji zadań w czasie pokoju, kryzysu i ewentualnej wojny (konfliktu zbrojnego). Przewidywanym zadaniom i warunkom ich realizacji muszą być zatem podporządkowane kwestie organizacyjno-strukturalne, wyposażenia i uzbrojenia oraz decyzje, dotyczące ich rozmieszczenia (dyslokacji) na obszarze kraju, a także związane z dowodzeniem.

Po czwarte uznano, że członkostwo Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim stawia naszą sztukę wojenną przed całkowicie nowymi zadaniami. Jednym z nich jest potrzeba wypracowania naukowo uzasadnionych poglądów na miejsce, rolę i zadania wojsk obrony terytorialnej w nowych uwarunkowaniach geopolitycznego położenia Polski oraz zmieniających się prognoz dotyczących charakteru ewentualnej wojny. Niezależnie bowiem od zmieniających się warunków zasadniczym zadaniem wojsk obrony terytorialnej jest udział w zapewnieniu nienaruszalności granic i utrzymaniu suwerenności państwa. Polska sztuka wojenna musi zatem wypracować zasady działania wojsk obrony terytorialnej zgodnie z ustaleniami obowiązującymi w NATO, a jednocześnie umożliwiające zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania naszego państwa w czasie pokoju, kryzysu oraz wojny.

Biorąc pod uwagę powyższe można zatem skonstatować, że wspomniane uwarunkowania wymagają prowadzenia szerokich, interdyscyplinarnych badań. To ich wyniki powinny bowiem w zasadniczy sposób determinować kierunki i wyznaczniki działań, których celem jest dostosowanie naszych Sił Zbrojnych do wymagań wynikających z realizacji potencjalnych zadań, w dającej się określić perspektywie czasowej i zmieniających się uwarunkowaniach. Dostosowania postrzeganego przez pryzmat osiągnięcia interoperacyjności, rozumianej z prakseologicznego punktu widzenia jako zdolność systemów, jednostek lub sił do zapewnienia świadczeń innym oraz przyjęcia ich od innych systemów, jednostek lub sił. Wspomniane założenia znajdują swoje odbicie w prowadzonych pracach. Należy zwrócić uwagę na to, że uwarunkowania funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej w ramach podsystemu militarnego systemu obronnego pań-

stwa będą w swej istocie wnioskami, wynikającymi z innych prac naukowo-badawczych. Wspomniane wnioski oraz założenia metodologiczne stanowiącą pierwszą część projektu. Należy sądzić, że będzie to solidna platforma do prowadzenia dalszych dociekań.

Państwa kontynentu europejskiego mają stosunkowo bogate i długoletnie doświadczenia dotyczące funkcjonowania systemu obronnego. Ma je również Polska. Jednakże po zmianach polityczno-militarnych w wymiarze międzynarodowym i przeobrażeniach ustrojowych w naszym państwie oraz z chwilą stania się pełnoprawnym członkiem NATO wykształciły się nowe – całkowicie odmienne od poprzednich czynniki determinujące podstawowe założenia strategii bezpieczeństwa Rzeczypospolitej. Zwłaszcza przynależność do Sojuszu Północnoatlantyckiego wymusiła konieczność zweryfikowania pewnych założeń systemu obronnego, a w tym roli i zadań jego części składowych.

Będąc państwem w pełni suwerennym, znajdującym się w Europie na wschodnie fance NATO, musimy w stosunkowo krótkim czasie, w miarę precyzyjnie określić zasadnicze funkcje elementów systemu obronnego RP. Zachodzi potrzeba wykonania tego nie tylko w odniesieniu do wojsk operacyjnych, ale także wojsk obrony terytorialnej. One bowiem jako istotny komponent siły obronnej państwa muszą być przygotowane do wykonywania zadań militarnych, jak i niemilitarnych na obszarze kraju. W określonych sytuacjach powinny być liczącym się partnerem wojsk operacyjnych, szczególnie podczas odpierania powietrzno-lądowych uderzeń agresora oraz likwidowania skutków jego działania. Należy je postrzegać również jako siły szczególnie predysponowane do prowadzenia różnych form działań nieregularnych, na obszarach opanowanych czasowo przez potencjalnego przeciwnika.

Jak już wcześniej wspomniano, w razie ewentualnego konfliktu zbrojnego wojska obrony terytorialnej powinny być postrzegane jako partner wojsk operacyjnych podczas prowadzenia operacji lądowych. Należy jednak podkreślić, że będą one zwykle realizować zadania drugoplanowe (nie rozstrzygające), z re-

guły w specyficznych środowiskach pola walki. Powyższa konstatacja wynika głównie z tego, że wojska obrony terytorialnej z założenia posiadają ograniczone możliwości bojowe. Nie dysponują one bowiem ciężkim, opancerzonym sprzętem, ponieważ ich uzbrojenie nie może naruszać ograniczeń wynikających z postanowień traktatu CFE. Można zatem hipotetycznie przyjąć, że wojska OT będą szczególnie skuteczne wtedy, gdy przeciwnik nie będzie miał pełnej możliwości wykorzystania swej przewagi materialnej, gdy niejednokrotnie walka będzie prowadzona na niewielką odległość, a znajomość i szansa wykorzystania warunków terenowych może decydować o sukcesie. Szereg przykładów potwierdzających powyższą tezę dostarczyły wojny i konflikty lokalne toczone po drugiej wojnie światowej. Wystarczy w tym kontekście przywołać doświadczenia i wnioski z wojny wietnamskiej, konfliktu w Afganistanie oraz w Czeczenii.

Z powyższych rozważań wynika, że obrona terytorialna (OT) jest jedną z form prowadzenia przez państwo obrony powszechnej i obejmuje przedsięwzięcia operacyjno-taktyczne, techniczno-obronne i szkoleniowe, mające na celu przygotowanie określonych sił i środków do realizacji zadań wsparcia i zabezpieczenia wojsk operacyjnych, prowadzenia samodzielnych działań bojowych oraz zadań ratowniczych. Należy zaznaczyć, że prowadzenie obrony terytorialnej planowane jest na całym terytorium kraju.

W myśl przyjętych, hipotetycznych założeń wojska obrony terytorialnej powinny zatem składać się z jednostek mobilnych i stacjonarnych. W kategorii jednostek mobilnych można postrzegać brygady OT, pułki saperów, pułki pontonowe, bataliony rozbudowy fortyfikacyjnej, bataliony obrony przeciwchemicznej. Powinny być one zdolne do realizowania zadań zarówno w składzie wojsk operacyjnych, jak i samodzielnie. Z kolei jednostki stacjonarne (pułki OT, bataliony OT, pododdziały ochrony i obrony obiektów, kierowania ruchem wojsk, inżynieryjno - techniczne, forteczne) przeznaczone być powinny do realizacji zadań w obrębie województwa (regionu) lub konkretnego obiektu albo urządzenia infrastruktury obronnej. W swych strukturach mogą posiadać nie-

zbędne pododdziały logistyczne, zapewniające im możliwość samodzielnej realizacji zadań.

Natomiast ze względu na specyfikę realizowanych zadań wojska OT można dzielić na jednostki ogólnego przeznaczenia oraz jednostki specjalistyczne. W wojskach lądowych do jednostek ogólnego przeznaczenia zaliczone być powinny brygady, pułki i bataliony OT, bataliony forteczne, bataliony ochrony i obrony obiektów oraz pododdziały dowodzenia. Z kolei specjalistyczne jednostki wojsk obrony terytorialnej realizować będą szereg zadań logistycznych oraz związanych z ochroną i obroną różnego rodzaju obiektów. Część jednostek wykonywać będzie znaczną ilość zadań dotyczących zabezpieczenia i funkcjonowania systemu komunikacyjnego (drogowego) kraju, zwłaszcza w rejonie przeszkód wodnych i obszarach (rejonach) kanalizujących ruch. W tym miejscu należy zaznaczyć, że w warunkach dużego uprzemysłowienia i złożoności wielu procesów technologicznych występuje duże zagrożenie toksycznymi środkami przemysłowymi, do likwidacji których niejednokrotnie zajdzie potrzeba zaangażowania zorganizowanych formacji militarnych. Podobna ewentualność może wystąpić podczas różnego rodzaju katastrof i klęsk żywiołowych.

Z powyższego wynika, iż współczesne wojska obrony terytorialnej muszą być przygotowane do realizacji zadań w okresie pokoju, kryzysu i wojny. W swym kształcie ostatecznym powinny być ważnym ogniwem systemu obronnego i istotnym argumentem władzy oraz administracji terenowej. W tej sytuacji jedną z dziedzin wymagających diametralnych zmian systemowych jest proces przygotowania, funkcjonowania oraz doskonalenia wojsk obrony terytorialnej.

W naszym kraju od dłuższego czasu trwają prace nad docelowym kształtem wojsk OT. Nie ma jednak pełnej zgodności w wielu kwestiach. Nadal występują rozbieżności, głównie w zakresie zadań, struktur organizacyjnych, uzbrojenia i wyposażenia, zabezpieczenia logistycznego oraz dyslokacji i dowodzenia. W tej sytuacji zasadne wydaje się więc wygenerowanie naukowo uzasadnionej prognozy, dotyczącej tego rodzaju wojsk. W innym bowiem przypadku mogą

być podjęte decyzje nie w pełni trafne, wymagające weryfikacji. Zasadne jest także, przestrzegając uwarunkowań prawnych, umiejętnie spożytkować wnioski z rozwiązań przyjmowanych przez inne państwa.

Należy zaznaczyć, że na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat opracowano znaczną liczbę prac poświęconych wojskom obrony terytorialnej, w tym prac naukowo-badawczych. W zdecydowanej jednak większości prace te ukierunkowano na rozwiązanie problemów współdziałania wojsk operacyjnych z wojskami obrony terytorialnej. W znacznej części prac proponowane są również struktury organizacyjne jednostek wojskowych (pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych), lecz z reguły bez wyraźnego związku z przewidywanymi zadaniami i specyfiką obszaru odpowiedzialności. Ponadto, głównie z uwagi na okres publikacji, nie zawsze dostrzegano w nich aktualny i perspektywiczny stan zagrożenia kraju położonego w środkowej części Europy oraz możliwość zaistnienia klęsk żywiołowych, awarii i katastrof. Nie bez znaczenia jest również to, iż w trakcie badań nie uwzględniono determinantów wynikających z przynależności Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wspomniane prace mogą być zatem traktowane jako opracowania cząstkowe, nie stanowią jednak naukowo uzasadnionej teorii będącej podstawą do formowania i dyslokowania tego rodzaju wojsk.

Można zatem skonstatować, że problematyka funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej podejmowana jest w naszych Siłach Zbrojnych już od szeregu lat, lecz ich postrzeganie w kontekście głębszych badań pozostawia wiele do życzenia, głównie ze względu na dominację czynników intuicyjno-pragmatycznych. Wobec powyższego wydaje się, że kontekst epistemologiczny i ontologiczny badań mieszczących się na obszarze zakreślonym tematem pracy nie powinien w zasadzie budzić wątpliwości.

Wychodząc z nakreślonej genezy problemu naukowego przyjęto, iż zasadniczym **celem badań** jest precyzyjne określenie funkcji spełnianej przez wojska obrony terytorialnej w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej na począt-

ku XXI wieku. Sprowadza się on zatem do wypracowania racjonalnych przesłanek (wniosków) mogących w istotny sposób rzutować na ostateczny kształt tego komponentu wojsk lądowych oraz potencjalne możliwości wykonania szerokiego spektrum różnorodnych zadań podczas pokoju, kryzysu i wojny (konfliktu zbrojnego). To zaś oznacza, iż struktura organizacyjna, wyposażenie i uzbrojenie, dyslokacja oraz kwestie związane z dowodzeniem muszą być dostosowane do przewidywanych zadań i warunków ich realizacji. Wydaje się zatem, że nie do zaakceptowania są np. te sugestie, aby formacje OT równomiernie rozmieszczać w poszczególnych województwach, a nawet powiatach. Nie można zgodzić się również z poglądami traktującymi o tym, aby tworzyć jednolite, uniwersalne pododdziały i oddziały. Zawsze bowiem powinny być one adekwatne do zadań, które mogą wykonywać w poszczególnych stanach państwa. Istotne jest jednak spełnienie warunku gwarantującego bezkolizyjne (szybkie) tworzenie większych zgrupowań i możliwość współdziałania w ramach wojsk lądowych: wojsk obrony terytorialnej i wojsk operacyjnych.

Wojska obrony terytorialnej przy formułowanych wizjach zagrożeń i koncepcjach strategicznych stanowią bardzo istotny element systemu obronnego. W przyjmowanych założeniach stanowią ważny element funkcjonowania państwa, który powinien być postrzegany również jako czynnik odstraszający i zniechęcający do ewentualnych działań przeciwko naszemu krajowi. Należy sądzić, iż choć formacje OT posiadają ograniczone możliwości techniczne, bojowe i manewrowe, to mogą jednak z powodzeniem realizować szereg zadań. Istotnym jest więc opracowanie naukowo uzasadnionych przesłanek, które powinny stanowić podstawę do podejmowania racjonalnych decyzji przez naczelne władze państwa i kierownictwo resortu obrony narodowej.

Wymiernym efektem badań będą wnioski z analizy realnych zagrożeń, adekwatnych do wszelkich stanów funkcjonowania państwa oraz najbardziej prawdopodobnego charakteru ewentualnego konfliktu zbrojnego. Zostaną one powiązane z oceną rozwoju sytuacji polityczno-militarnej, unormowań prawnych,

zwłaszcza europejskich. Wnioski wynikające z tych analiz staną się podstawą do opracowania naukowo uzasadnionych podstaw teorii organizowania i funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej, które powinny być zdolne do obrony militarnej wyznaczonych obszarów (rejonów) odpowiedzialności. Nie mniej ważnym założeniem powinna być ich zdolność do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków klęsk żywiołowych (awarii, katastrof). Przynależność Polski do NATO wymaga także określenia miejsca i roli wojsk obrony terytorialnej w przedsięwzięciach wynikających z obowiązków państwa gospodarza, adekwatnych do ogólnych założeń przyjmowanych przez inne państwa Sojuszu.

2. ETAPY BADAŃ I ICH CEL

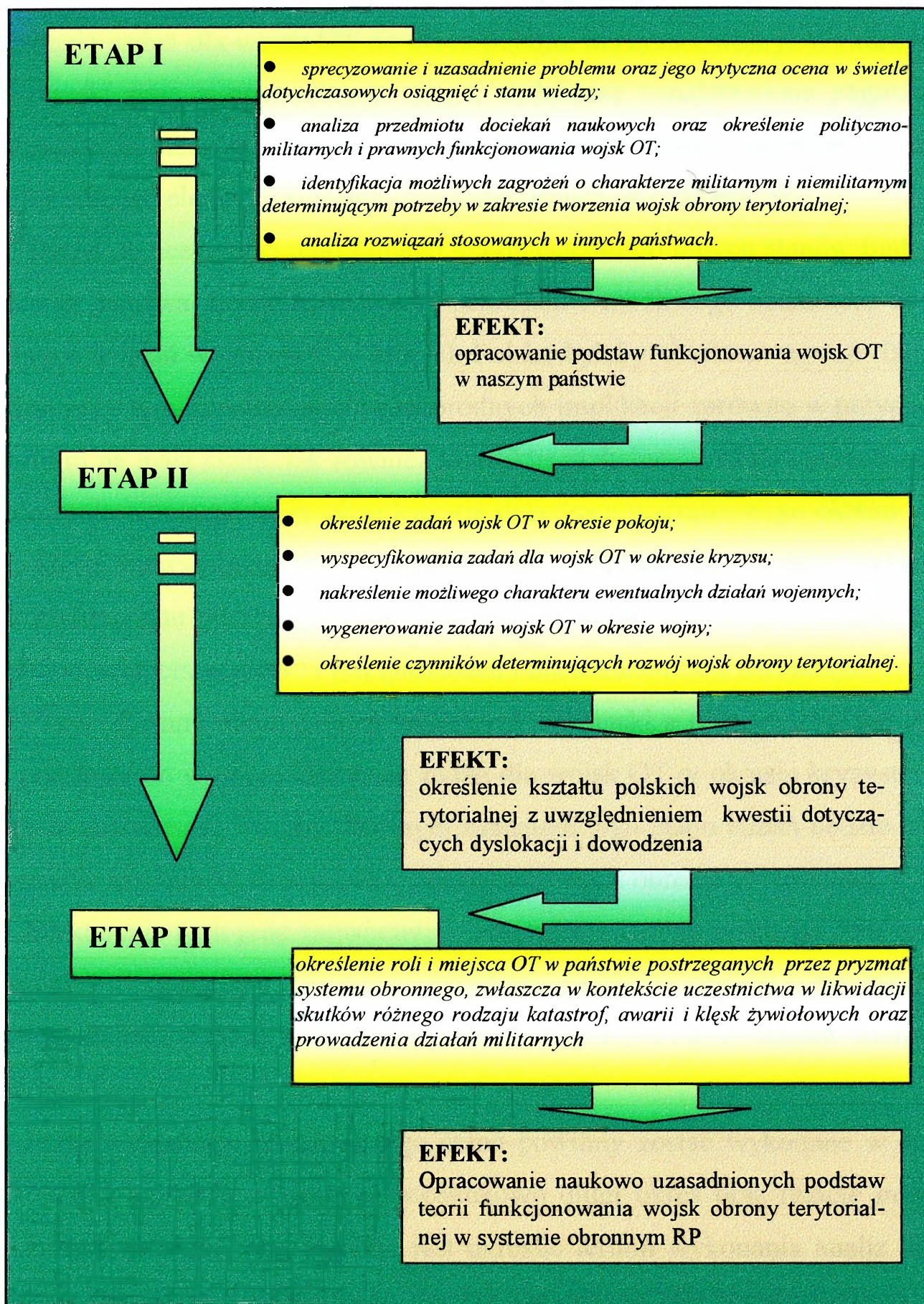
Z określonego wcześniej głównego celu badań wynika potrzeba prowadzenia długoterminowych i złożonych prac badawczych. Założono zatem, że do ich prowadzenia zasadnym będzie powołanie stosunkowo licznego zespołu wykonawców, reprezentującego szerokie spektrum specjalności, wchodzących w skład szeroko rozumianych nauk wojskowych. Oczekuje się, że wyniki ich dociekań, prowadzonych na podstawie precyzyjnie sformułowanych zadań (problemów) cząstkowych wkomponują się poprawnie w całość prowadzonych prac, stanowiąc jednocześnie gwarancję uzyskania racjonalnych wyników.

Powyższe przesłanki, jak i wstępna analiza zadania wskazują na potrzebę jego realizacji w trzech kolejnych etapach, tożsamyh z głównymi składnikami metody naukowej², których cel został precyzyjnie określony (rys.1).

Przy takim założeniu **pierwszy etap badań**, zaplanowany na drugie półrocze 2000 roku, powinien obejmować analizę przedmiotu dociekań naukowych oraz określenie polityczno-militarnych i prawnych warunków funkcjonowania wojsk OT. W tym też etapie nastąpi identyfikacja możliwych zagrożeń o charakterze militarnym i niemilitarnym determinującym potrzeby w zakresie tworzenia wojsk obrony terytorialnej. Przeanalizowane zostaną także rozwiązania przyjmowane w innych państwach.

Przy tych założeniach głównym celem badań pierwszego etapu będzie opracowanie podstaw funkcjonowania wojsk OT w naszym państwie. Tym samym realne stanie się podjęcie dalszych prac, przede wszystkim nad zadaniami dla tego rodzaju sił w różnych stanach funkcjonowania państwa.

²Por.: Pieter J., *Z zagadnień pracy naukowej*, Wrocław 1974, s. 31.

Rys.1. Cel badań w poszczególnych fazach procesu badawczego

Treścią prac w **drugim etapie** będzie, najogólniej rzecz ujmując, wyspecyfikowanie zadań dla wojsk OT na okres pokoju, kryzysu i wojny. Wykorzystując wyniki prac z poprzedniego etapu, zwłaszcza przedstawione zagrożenia o charakterze niemilitarnym, w pierwszej kolejności zostaną określone zadania analizowanego elementu systemu obronnego Polski na czas pokoju.

Dążąc do uczynienia tego samego w odniesieniu do innych stanów funkcjonowania państwa nieodzowne będzie nakreślenie możliwego charakteru ewentualnych działań wojennych, w których Polska byłaby obiektem agresji. Istotne będzie przy tym przedstawienie różnorodnych implikacji zarówno w przypadku konfliktu na małą skalę, jak również konfliktu globalnego. Mocniejszego zaakcentowania wymagać będą także kwestie dotyczące początkowego okresu wojny, które niewątpliwie nie pozostaną bez wpływu na sprawy związane z uruchamianiem poszczególnych elementów systemu obronnego państwa i ich funkcjonowaniem w pierwszych godzinach i dniach konfliktu zbrojnego.

Przewidywany obraz działań wojennych i wnioski z tego wynikające staną się podstawą do wyspecyfikowania zadań dla wojsk OT w okresie kryzysu (narastania zagrożenia) i wojny. Istotnym zadaniem tego etapu badań będzie także określenie czynników determinujących rozwój wojsk obrony terytorialnej.

Wykonanie tych prac zagwarantuje osiągnięcie bardzo ważnego celu częściowego, dotyczącego kształtu polskich wojsk obrony terytorialnej z uwzględnieniem także kwestii dotyczących dyslokacji i dowodzenia (kierowania).

Prace wchodzące w zakres tego etapu powinny zostać wykonane w ciągu 2001 roku. Jednakże z uwagi na stosunkowo długi okres oraz relacje między poszczególnymi pracami, zasadne jest określić termin wykonania analiz dotyczących charakteru ewentualnych działań wojennych. Te przedsięwzięcia powinny być zakończone nie później niż 01.05.2001 roku.

Celem prac w **trzecim etapie** będzie określenie roli i miejsca wojsk OT w całości Sił Zbrojnych i w państwie. Zajdzie przy tym potrzeba uczynienia te-

go przede wszystkim przez pryzmat systemu obronnego, ale także w odniesieniu do całego państwa, aby możliwe było ukazanie tychże wojsk w czasie pokoju, zwłaszcza w kontekście uczestnictwa w likwidacji skutków różnego rodzaju katastrof, awarii i klęsk żywiołowych.

Końcowymi pracami tego etapu będzie opracowanie wyników badań i wniosków oraz przygotowanie do druku monografii dotyczącej wojsk obrony terytorialnej w naszym państwie.

W celu zapewnienia efektywności prowadzonych badań, a szczególnie ich skuteczności i wydajności szeroko stosowane będą wybrane teoretyczne i empiryczne **metody badań** naukowych.

W pierwszej kolejności przeprowadzony zostanie cykl badań, w efekcie których nastąpi identyfikacja roli i zadań dla organizacji wojskowych typu obrona terytorialna. Badania będą dotyczyły także warunków realizacji zadań podczas ewentualnych działań wojennych na obszarze kraju. Rezultatem dociekań naukowych w tym etapie powinny być wymagania wobec wojsk obrony terytorialnej, głównie pod kątem ich możliwości bojowych i technicznych (specjalistycznych) oraz struktury organizacyjnej i dyslokacji, a także dowodzenia.

Osiągnięcie powyższego celu pozwoli określić możliwości realizacji zadań przez jednostki ogólne (bojowe) i specjalistyczne: dowodzenia, logistyczne, obrony i ochrony obiektów, forteczne, inżynieryjne i inne. Stanowiąc to będzie także podstawę do określenia płaszczyzn wspólnego działania z lądowymi wojskami operacyjnymi oraz innymi rodzajami sił zbrojnych. Na tle prognozowanego scenariusza przebiegu konfliktu zbrojnego przedstawione zostaną obszary wspólnego działania i możliwości tworzenia efektywnego systemu walki (operacji), w ścisłym związku (powiązaniu) z charakterem i fazą konfliktu zbrojnego oraz rodzajem działań taktycznych (operacyjnych).

Dokonana zaś synteza pozwoli opracować kryteria tworzenia poszczególnych formacji wojsk obrony terytorialnej, zależnie od przewidywanych zadań i

warunków ich realizacji. Kryteria te będą stanowiły także podstawę do tworzenia modułu organizacyjnego – batalionu OT (bOT), stanowiącego podstawę do formowania brygad OT (BOT) oraz zgrupowań taktycznych do realizacji konkretnych zadań, nie tylko na czas działań wojennych.

Badania empiryczne, prowadzone głównie metodą naukowej obserwacji ćwiczeń dowódczo-sztabowych, pozwolą na zweryfikowanie proponowanych rozwiązań. Będą się one przewijały w całym cyklu badań teoretycznych, stanowiąc niejako ich uzupełnienie w poszczególnych fazach procesu badawczego.

Bardzo istotnym elementem weryfikacji uzyskanych wyników badań będzie udział zespołu badawczego w wybranych przedsięwzięciach szkoleniowych. Przewiduje się konieczność prowadzenia badań zarówno w ćwiczeniach prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej, jak i organizowanych przez Zarząd Obrony Terytorialnej SG WP oraz Dowództwo Wojsk Lądowych, których celem będzie sprawdzenie i weryfikacja proponowanych rozwiązań.

W prowadzonych badaniach zakłada się szerokie korzystanie z metod badań naukowych, powszechnie stosowanych w prognostyce, postrzeganej jako dyscyplina naukowa. Ponadto w badaniach dążyć się będzie do szerokiego stosowania podejścia systemowego i funkcjonalnego, traktując całość procesów związanych z funkcjonowaniem wojsk obrony terytorialnej jako złożony, całościowy i uporządkowany system, posiadający swoją strukturę. I co istotne, wyposażony także w inne atrybuty powszechnie akceptowane w metodologii badań naukowych, pozwalające na zastosowanie metody systemowej.

Szeroko stosowane będzie również badanie sądów i opinii ekspertów, głównie z kręgu pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych Akademii Obrony Narodowej oraz instytucji centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej. Pozwoli to na krytyczną ocenę uzyskanych wyników i powinno wpłynąć w znaczący sposób na ich ostateczne efekty oraz kształt niniejszego opracowania.

Przewiduje się, że wyniki uzyskane podczas badań poddawane będą także weryfikacji w trakcie debat naukowych. Dla osiągnięcia tego celu zorganizowane zostaną co najmniej dwie konferencje naukowe. W ich trakcie czynione będą wysiłki, by w sposób precyzyjny określić cele funkcjonowania i zadania realizowane przez wojska obrony terytorialnej. Tłem do rozważań będą rozwiązania przyjmowane w innych państwach europejskich. Kolejnym celem konferencji naukowych będzie wymiana poglądów na rozmieszczenie, struktury organizacyjne, uzbrojenie i wyposażenie pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych wojsk obrony terytorialnej, w aspekcie zadań przewidywanych do realizacji.

*

*

*

W konkluzji należy zauważyć, że zrealizowanie poszczególnych przedsięwzięć badawczych powinno dostarczyć naukowo uzasadnionych argumentów. Pozwolą one na osiągnięcie założonego celu pracy, postrzeganego w formie prognozy funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej w systemie obronnym naszego państwa. W rezultacie powinny powstać teoretyczne podwaliny teorii organizowania oraz użycia wojsk obrony terytorialnej w różnych stanach funkcjonowania państwa. Sformułowane wnioski powinny być przydatne w dalszych pracach nad tym elementem systemu obronnego RP. Mogą również zostać wykorzystane podczas rozstrzygnięć bezpośrednio związanych z przyszłymi wojskami obrony terytorialnej naszego państwa.

3. WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ JAKO PRZEDMIOT BADAŃ PROGNOSTYCZNYCH

Przed przystąpieniem do wstępnego etapu badań nad złożonymi problemami dotyczącymi wojsk obrony terytorialnej pojawiło się szereg pytań. Najbardziej istotne okazały się dwa. Po pierwsze, czy wojska OT, postrzegane jako część składowa Sił Zbrojnych RP, mogą być przedmiotem sensu stricte badań prognostycznych? Po drugie, czy w procesie badań nad wojskami obrony terytorialnej istnieją możliwości zastosowania, powszechnie akceptowanych w środowisku naukowym zasad, form i metod prognozowania? Z przeprowadzonych dociekań wynika, że odpowiedź na tak sformułowane pytania powinna być twierdząca, a poniższe rozważania i wywody są próbą udzielenia odpowiedzi na nie.

Jest kwestią bezdyskusyjną, że w toku swej racjonalnej działalności człowiek zawsze formułował – w sposób bardziej lub mniej przemyślany – cele, stanowiące wypadkową jego doświadczeń i oczekiwań. Mógł je jednak realizować tylko pod warunkiem posiadania umiejętności przewidywania procesów rozwojowych. Można więc przyjąć, że elementy prognostyki tkwiły w ludzkiej działalności już od dawna³.

Określanie kierunków rozwoju wszelkich aspektów życia społeczeństw staje się współcześnie coraz bardziej złożone. Okazuje się bowiem, że nawet pobieżna analiza procesów rozwojowych ujawnia ich skomplikowany charakter. Nie można zatem badać pojedynczych zjawisk, nie nawiązując do całokształtu zachodzących przemian i procesów rozwoju określonych dziedzin życia społecznego. Niezbędne jest ujawnianie zależności pomiędzy poszczególnymi zjawiskami i kierunkami ich rozwoju oraz dążenie do odkrywania praw

³ Por.: A. Zeliaś, *Teoria prognozy*, Warszawa 1984, s.10.

i prawidłowości je kształtujących. Wychodząc z założenia, że system obronny jest zjawiskiem społecznym można przyjąć, iż powyższe stwierdzenia dotyczą w całej rozciągłości również jego procesów.

W toku badań naukowych nad funkcjonowaniem współczesnego systemu obronnego należy zatem dokonywać analizy całokształtu zachodzących w nim procesów, badać występowanie określonych przeobrażeń oraz dążyć do modyfikowania istniejących bądź tworzenia nowych elementów, zwłaszcza w odniesieniu do podsystemu militarnego, które będą zdolne do realizacji zadań w nowych, coraz bardziej złożonych warunkach. W pierwszej kolejności należy zatem badać zmieniający się obraz wojny jako zjawiska społecznego oraz wzajemne uzależnienia i oddziaływania na siebie walki zbrojnej i jej otoczenia. Sądzić bowiem należy, że dopiero na takim tle staje się celowe określanie prawidłowości rozwoju, a zwłaszcza wytwarzania się stałych jego kierunków (trendów). Umożliwia ono również ujmowanie różnych kategorii zjawisk związanych z ewentualnymi działaniami wojennymi oraz ich grupowanie według przyjętych kryteriów. W konsekwencji pozwala to na badanie możliwości skutecznego oddziaływania na procesy rozwoju sztuki wojennej, na kształtowanie przyszłych zjawisk pola walki, ich skalę i kierunki ewolucji oraz wytyczanie dróg poprawy funkcjonowania podsystemu militarnego, a głównie sił zbrojnych. Jest to bardzo istotna konstatacja, albowiem precyzuje ona, że badanie wybranych, pojedynczych zjawisk zachodzących w toku wojny (walki zbrojnej), z reguły nie może stanowić podstawy do formułowania właściwych wniosków.

Wybiórczo traktowane fakty, wydarzenia czy zjawiska wykazują różnorodne, często sprzeczne ze sobą tendencje. Uniemożliwiają one formułowanie naukowo uzasadnionych poglądów na przyszłe procesy walki zbrojnej. Dopiero wykrycie związków przyczynowych pomiędzy właściwie pogrupowanymi zjawiskami lub faktami, ujawnienie źródeł i pierwotnych przyczyn ich występowania oraz ewolucji, może stanowić podstawę do dokonywania ocen o charakterze generalnym. Pozwala to z kolei na konkretyzację wniosków dotyczących zało-

żeń rozwoju sił zbrojnych, opartych o zbadane związki przyczynowe faktów i zjawisk, zaobserwowane w przeszłości i teraźniejszości⁴. W tym miejscu można zatem sformułować pierwszy z wniosków, dotyczących rozwoju wojsk obrony terytorialnej. Rozwój ten powinien być badany, oceniany oraz kształtowany w oparciu o wszechstronnie ujętą prognozę ewolucji zjawiska wojny i będącej jej elementem – walki zbrojnej. Nieodzowne jest także dostrzeganie wszelkich zjawisk, jakie mogą wystąpić w czasie kryzysu, jak również pokoju.

Jak to już podkreślono wcześniej, procesy rozwojowe stają się coraz bardziej złożone. Ich ocena, a w szczególności wyznaczanie kierunków i dynamiki przeobrażeń, wymaga ustawicznego doskonalenia systemu prognozowania poprzez wzbogacanie jego problematyki oraz stałe podnoszenie efektywności prowadzonych prac badawczych. To ogólne w swej istocie stwierdzenie prowadzi do sformułowania kolejnego wniosku, odnośnie charakteru procesów rozwojowych wojsk obrony terytorialnej i ich roli w systemie obronnym RP. Proces ich rozwoju odznacza się zwykle pewną ciągłością, a zatem – pomimo niejednokrotnie obserwowanych zaskakujących, krótkotrwałych zmian kierunków czy dynamiki – można stwierdzić wyraźnie stałość określonych tendencji. Warto jednak pamiętać, że otaczająca nas rzeczywistość stanowi wynik aktualnego układu określonych zjawisk, jednakże ich źródłem są – obok dzisiejszych – także przyczyny dawniejsze. Dlatego analizując teraźniejszość powinniśmy sięgać do przeszłości, badając stopień jej oddziaływania na układy współczesne. To, co określamy jako rzeczywistość, składa się bowiem z teraźniejszości i skutków przeszłości. Potwierdzeniem powyższych stwierdzeń mogą być słowa angielskiego męża stanu, Winstona Churchilla, który stwierdził: „Im dalej wstecz spoglądamy, tym dalej widzimy przyszłość”

Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość tworzą logicznie ze sobą związany układ zjawisk, umożliwiający sprecyzowanie kierunków i dynamiki zmian. Chodzi zatem o to, aby podstawą przy opracowywaniu planów tworzenia

⁴ Por.: K. Secomski, *Prognostyka*, Warszawa 1971, s. 9.

i modernizacji sił zbrojnych, a w tym także wojsk obrony terytorialnej stały się w pierwszym rzędzie przewidywania dotyczące potrzeb przyszłego pola walki, a więc studia nad przyszłością, w szczególności zaś nad przyszłym obrazem starcia zbrojnego. Te wstępnie zarysowane wizje są dopiero początkiem całego zespołu prac związanych z wygenerowaniem kierunków rozwoju (przemian) wojsk OT, a także z ich funkcjonowaniem w systemie obronnym naszego państwa.

Wiele faktów przemawia za tym, że współcześnie powinniśmy kłaść szczególny nacisk na doskonalenie naukowych metod przewidywania przyszłości i gromadzenie, w toku prowadzonych badań, różnego typu argumentów wzmacniających metodologiczne podstawy prognozowania. Można zatem zauważyć, że naczelnym założeniem prowadzonych badań nad przyszłością powinno być dążenie do uzyskiwania prognoz o charakterze naukowym. W powyższym stwierdzeniu zawiera się istota funkcjonowania dyscypliny naukowej, określanej jako prognostyka. Powszechnie przyjmuje się, że pod tym pojęciem należy rozumieć działalność poznawczą zwracającą do ukazania najbardziej prawdopodobnych kierunków rozwoju, jego tempa, struktury i zasięgu⁵. **Prognostyka zmierza zatem do** określenia najbardziej prawdopodobnych kierunków i dynamiki rozwoju określonych dziedzin życia oraz jego struktury i zachodzących przemian. Jednocześnie prognostyka dąży do trafnego określenia warunków, w których rozwój taki będzie się odbywał. Warunki te wyznaczają bowiem istotne elementy, na których opiera się samo opracowanie prognoz o różnym charakterze i zakresie⁶.

Wychodząc z powyższego należy skonstatować, że efektem badań prognostycznych powinny być nie tylko wizje przyszłego układu w każdej dziedzinie ludzkiej działalności, ale również określone procesy rozwoju i zmian strukturalnych. Powstały obraz powinien stanowić całościowe ujęcie przewidywanej

⁵ Por.: *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982, s. 628.

⁶ K. Secomski, *Prognostyka*, op. cit., s. 14.

przyszłości. Na obraz ten składa się zespół wizji szczegółowych, odnoszących się do konkretnych dziedzin czy określonych kategorii zjawisk. Dążenie do należytego powiązania i skoordynowania ogólnych i szczegółowych wizji przyszłości – to również jedno z podstawowych zadań prognostyki.

Jak już wcześniej wspomniano, **prognostyka jest nauką o przewidywaniu przyszłości**, zmierzającą do ukazania jej najbardziej prawdopodobnego obrazu. Należy jednak zauważyć, że opis samego procesu rozwoju, jego dynamiki i kierunków, a następnie osiąganych kolejno etapów rozwoju oraz docelowego stanu może być przedstawiany w kilku wariantach. W tym wypadku prognostyka zapewnia także – w oparciu o przyjęte przesłanki i kryteria – wybór najbardziej pożądanego kształtu przyszłości. To samo dotyczy oceny i przewidywań przyszłych warunków rozwoju czy przebiegu danych zjawisk lub procesów. Nie może ulegać wątpliwości, że w tym kontekście przedmiotem zainteresowań prognostyki mogą być wojska obrony terytorialnej, a szczególnie ich miejsce, rola i zadania w poszczególnych stanach funkcjonowania państwa. Warto w tym miejscu podkreślić, że prognostyka jest również nauką o metodach przewidywania przyszłości, o ich stałym doskonaleniu oraz prawidłowym stosowaniu do budowy poszczególnych kategorii prognoz.

W obrębie prognostyki rozróżnia się – podobnie jak w innych dyscyplinach naukowych – badania teoretyczne i empiryczne. Teoretyczny nurt badań prognostycznych analizuje prawa rządzące rozwojem i zajmuje się ukazywaniem prawidłowości występowania zjawisk, ich przyczynami i trendami. W toku badań teoretycznych bada się najpierw przeszłość, jej oblicze i przemiany, następnie zaś formułuje się diagnozę stanu dzisiejszego, jego powiązania z przeszłością oraz oddziaływanie na kształt przyszłości i jej kolejne fazy. W tym kontekście należy zauważyć, że podstawą do określenia tendencji rozwojowych wojsk obrony terytorialnej powinny być doświadczenia z przeszłości, formalne podstawy funkcjonowania, ich geneza, kolejne etapy (okresy) rozwoju oraz współczesny kształt tego rodzaju wojsk lądowych.

Badania empiryczne, dzięki wykorzystaniu szeregu metod naukowych oraz wyników badawczych innych dyscyplin, umożliwiają formułowanie – zwykle dla celów praktycznych – konkretnych prognoz ogólnych i szczegółowych. Wiąże się to z wypełnianiem przez prognostykę licznych zadań. Ukazuje ona bowiem przyszłe kształty zjawisk i procesów rozwojowych oraz umożliwia wybór optymalnych metod i sposobów postępowania. Prognostyczne badania empiryczne najczęściej są przydatne w programowaniu i planowaniu rozwoju różnych dziedzin życia społecznego. W tym także – co warto podkreślić – tak specyficznej dziedziny poznania, jaką są wojska obrony terytorialnej oraz ich części składowe, a także powiązania z innymi elementami systemu obronnego państwa.

W odniesieniu do powyższej problematyki z całym naciskiem trzeba podkreślić dwie zasadnicze przesłanki o doniosłym znaczeniu dla teorii i praktyki. Pierwszą z nich jest generalny charakter badań prognostycznych i wynikające stąd konkretne możliwości. Mianowicie o istocie prognostyki, jej zadaniach i celu stanowi dążność do określenia – możliwie trafnie – przyszłego stanu rzeczywistości, a więc uchwycenie najbardziej prawdopodobnego obrazu przyszłości w danych warunkach. Drugą z zasadniczych przesłanek jest integralny związek wszelkiego typu prognoz. Wzajemne uzależnienia i silne oddziaływanie na siebie poszczególnych kategorii prognoz wynika z ich oczywistych powiązań. Ta ścisła więź rozmaitego typu prognoz wymaga więc ich kompleksowego traktowania i szerokiego spojrzenia na różnorodność zachodzących zjawisk i procesów oraz widzenia ich pełnego obrazu w bliższej czy dalszej przyszłości.

W kontekście prowadzonych rozważań zasadne jest przeanalizować związki między prognozowaniem i prognozą, postrzeganym jako podstawowe kategorie dyscypliny naukowej, zwanej prognostyką. I tak prognozowanie z punktu widzenia językowego jest rzeczownikiem od słowa prognozować, które definiuje

się jako „przewidywanie, opracowywanie naukowych prognoz dotyczących przebiegu przewidywanych procesów i zjawisk”⁷.

Prognozowanie w najbardziej ogólnym ujęciu oznacza przewidywanie przyszłości. Przy tym nie chodzi tu o dowolne przewidywanie, lecz o przewidywanie oparte na naukowych podstawach. Przedmiotem przewidywania jest przebieg określonych zjawisk i procesów. Inaczej rzecz ujmując prognozowanie jest to oparte na naukowych podstawach przewidywanie kształtowania się zjawisk i procesów w przyszłości⁸. Prognozowanie to racjonalne, naukowe przewidywanie przyszłych zdarzeń. Określenie „naukowe” oznacza, iż w całym procesie badawczym, obejmującym poznawanie przeszłości, a więc w gromadzeniu danych, diagnozowaniu, sposobie przenoszenia danych z przeszłości w przyszłość, w formułowaniu założeń, konkluzji itd., korzysta się z dorobku nauki, wyrażającego się w jej ogólnej metodologii, teoriach odnoszących się do zjawisk będących przedmiotem badania czy reguł rozwiązywania problemów pojawiających się w toku badania. Jak wiemy, nauka znajduje się w ciągłym rozwoju, polegającym na stawianiu coraz to nowych problemów, obalaniu i eliminowaniu starych twierdzeń, zgłaszaniu nowych. Korzystanie z dorobku nauki nie gwarantuje więc „prawdziwego” odczytu rzeczywistości, „prawdziwego” obrazu przyszłości, lecz ułatwia drogę do owej „prawdy” przez korzystanie ze wskazówek, które do tej pory badacze zdołali sformułować⁹.

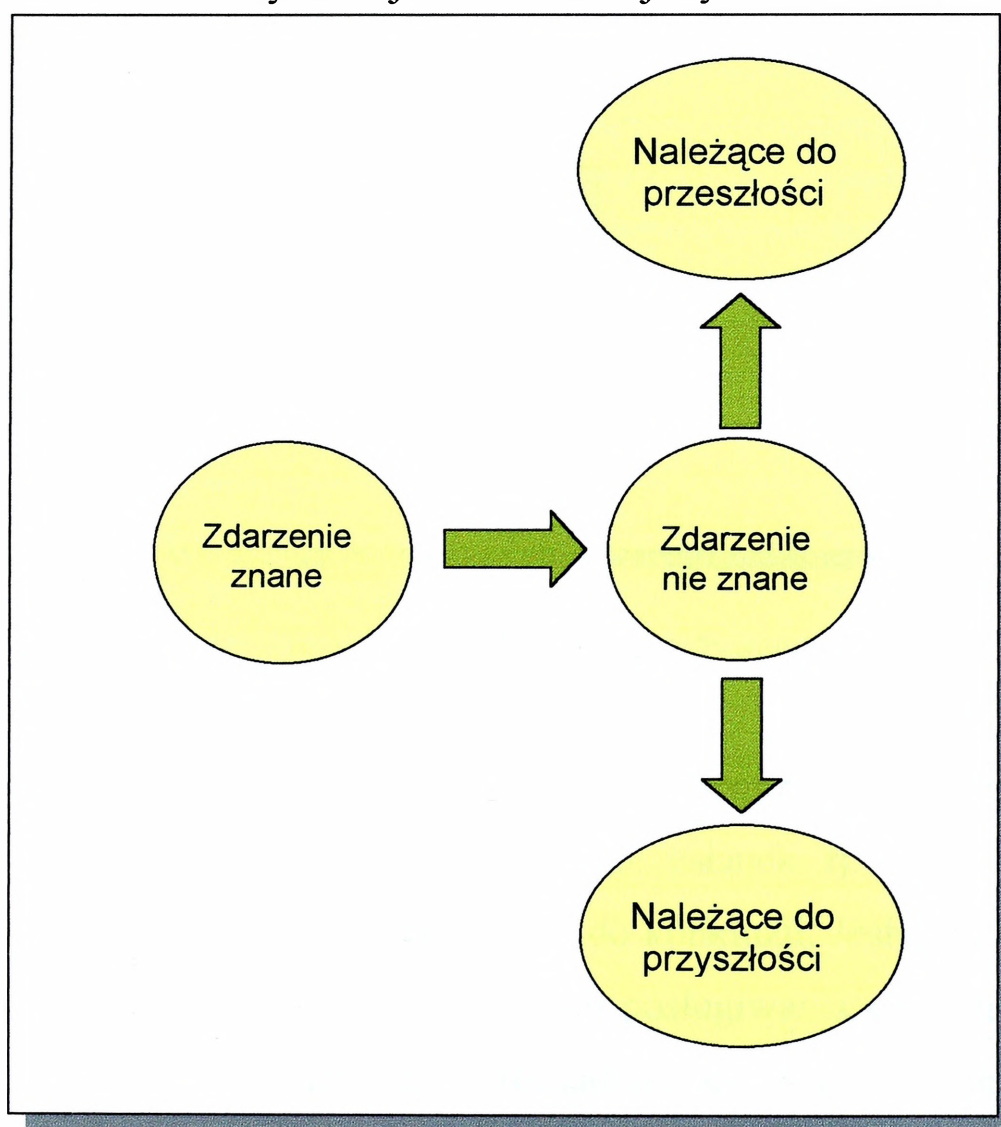
Badanie oraz kształtowanie współczesnego rozwoju wojsk obrony terytorialnej oraz będących ich częścią składową związków taktycznych (oddziałów, pododdziałów), wymaga stosowania coraz doskonalszych i skuteczniejszych metod konstruowania prognoz. Za tym przemawiają również określone związki i zależności, jakie występują w toku realizacji zadań, z innymi elementami systemu obronnego państwa.

⁷ *Słownik języka polskiego PWN*. Tom 2, Warszawa 1979, s. 931.

⁸ E. Nowak, [red. nauk], *Prognozowanie gospodarcze. Metody, modele, zastosowania, przykłady*, Warszawa 1998, s. 9.

⁹ M. Cieślak [red. nauk.], *Prognozowanie gospodarcze. Metody i zastosowania*, Warszawa 1999, s.15.

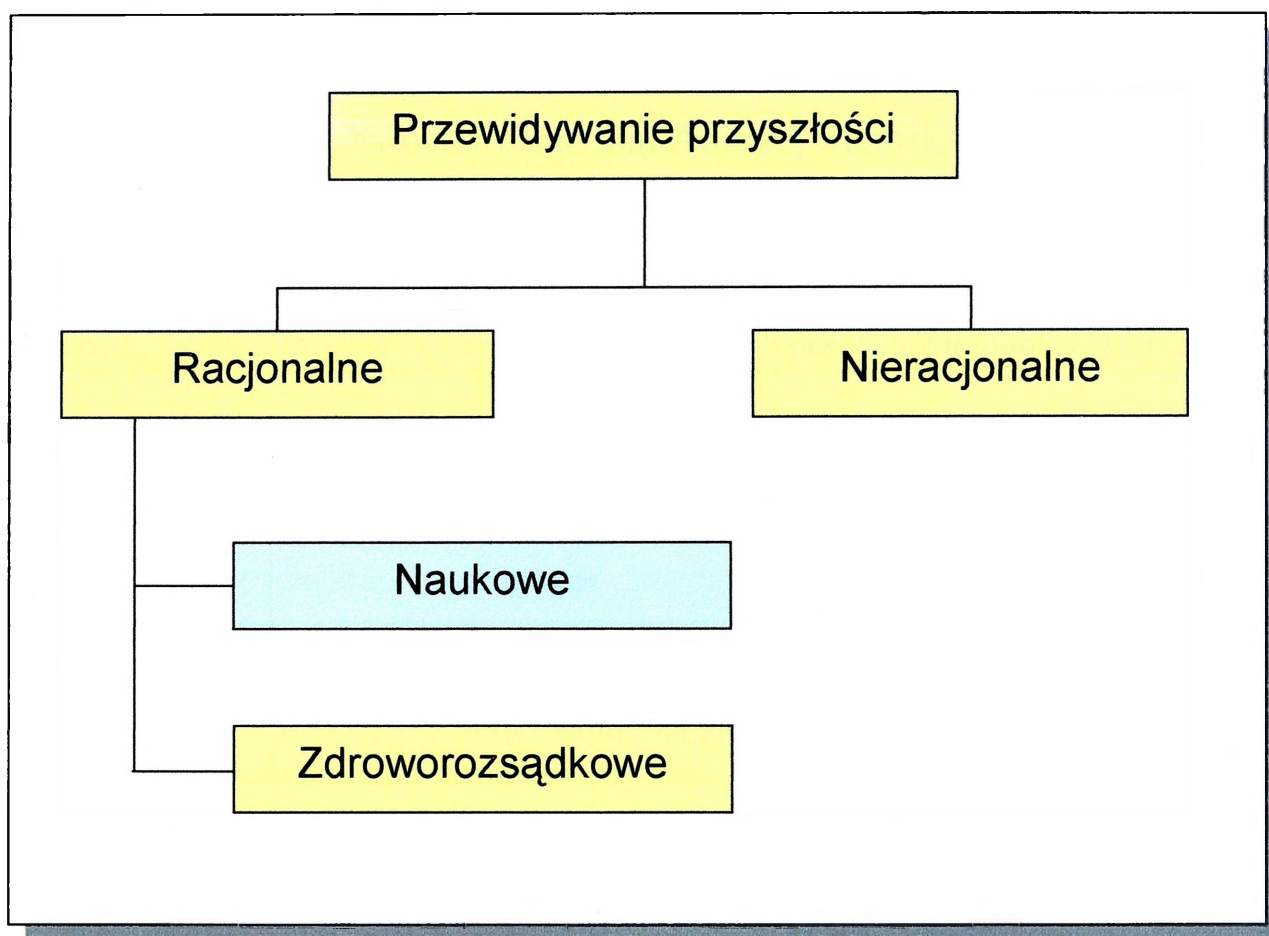
Powszechnie dostrzegalny jest ścisły związek prognozy z przewidywaniem. Ogólnie rzecz ujmując **przewidywanie** jest to wnioskowanie o zdarzeniach nie znanych na podstawie zdarzeń znanych. Zdarzeniami nie znanymi mogą być takie, które bądź zachodzą w czasie późniejszym w stosunku do czasu, w jakim następuje przewidywanie, bądź zaszły wcześniej niż czynność przewidywania i nadal trwają w czasie, bądź zaszły w czasie wcześniejszym w stosunku do czasu, w jakim dokonuje się przewidywania, i które w czasie, w jakim się przeprowadza przewidywanie, już nie zachodzą. Według takiej klasyfikacji można generalnie uznać, że zdarzenia nie znane należą bądź do przeszłości, bądź do przyszłości. Zdarzenia znane są to natomiast tylko takie, które już zaszły, a więc należą do przeszłości¹⁰. Powyższe zjawisko ilustruje rys. 2.

Rys. 2. Istota przewidywania

¹⁰ Tamże, s.15.

Wnioskowanie o zdarzeniach, które zajdą w czasie późniejszym niż czynność przewidywania, a więc należących do przyszłości, odbywające się na podstawie informacji o przeszłości, nazywamy przewidywaniem przyszłości. Można wyróżnić kilka rodzajów tych przewidywań (rys. 3.)¹¹.

Rys. 3. Klasyfikacja przewidywania

O przewidywaniach racjonalnych mówi się wówczas, gdy wnioskowanie jest logicznym procesem przebiegającym od przesłanek, tj. od zbioru faktów należących do przeszłości i ich interpretacji, do konkluzji. Jeśli przesłanki i tok wnioskowania są oparte na doświadczeniu, bez posługiwania się regułami nauki, to mówimy o przewidywaniach zdroworozsądkowych. Z kolei o przewidywaniach naukowych mówi się wtedy, gdy w procesie wnioskowania korzysta się

¹¹ Tamże, s.15.

z reguł nauki. Ten rodzaj przewidywań przyszłości pozwala wyodrębnić tę grupę, którą nazywa się prognozowaniem.

Drugi, główny typ przewidywań przyszłości to przewidywania nieracjonalne. Mamy z nimi do czynienia, gdy przesłanki nie zostały podane i (lub) nie zachowano związku między przesłankami a konkluzją. Do tej grupy zalicza się wszelkie wróżby, prorocтва i przepowiednie, które – co warto podkreślić – niekoniecznie muszą być fałszywe. Zasadnicze różnice zachodzące pomiędzy prognozą a przepowiednią bardzo trafnie ujął Andrzej Siciński (tab. 1).

Tabela 1. Podstawowe różnice pomiędzy prognozą a przepowiednią

Źródło: A. Siciński, *Prognozowanie a planowanie*, w: *Elementy prognozowania społecznego*, Warszawa 1973, s.167.

Kryterium zróźnicowania	Typ sądu o przyszłości	
	prognoza	przepowiednia
Podstawa	uzasadnienie oparte o wyraźne ujawnione, znane zależności wynikające z praw nauki; możliwa kontrola prawidłowości	wizja, natchnienie, odczytywanie znaków w oparciu o „wiedzę tajemną”; niemożliwość zasadnicza logicznej kontroli przebiegu rozumowania
Typ twierdzenia	twierdzenie warunkowe (lub dające się do niego sprowadzić), probabilistyczne	twierdzenia bezwarunkowe, bez wyjątków
Możliwa postawa (akceptującego twierdzenie)	tendencje do działań zmierzających do sprawdzenia się prognozy lub zapobieżenia jej; tendencje do planowania przyszłości	tendencje do biernego oczekiwania spełnienia się przepowiedni, fatalizm

Na gruncie pojęcia prognozowania istnieją różnorodne definicje prognozy. Kazimierz Secomski w latach siedemdziesiątych pod pojęciem prognozy postrzegał „oparte o naukowe podstawy i z reguły mające charakter kompleksowy przewidywania najbardziej prawdopodobnego biegu lub obrazu zjawisk i procesów rozwojowych”¹². Według innych autorów „prognoza jest naukowo uzasadnionym wyobrażeniem przyszłości, określającym w danej dziedzinie wiedzy

¹² Por. K. Secomski, *Prognostyka*, op. cit., s. 22.

zdarzenie nie podlegające obserwacji. Prognoza jest także informacją o przedziale czasu (lub przestrzeni), w którego granicach prognozowane zdarzenie ma nastąpić¹³, a niekiedy „...przewidywanie oparte na racjonalnych podstawach, na wiedzy; także wynik takiego przewidywania. Prognoza odpowiada na pytanie co będzie?”¹⁴.

Współcześnie pod pojęciem prognozy w sensie ogólnym rozumie się przewidywanie przyszłych faktów, zdarzeń itp., oparte na uzasadnionych przesłankach, formułowane przez specjalistów w danym zakresie¹⁵. Prognoza postrzegana jest także jako sąd o przyszłych stanach zjawisk i zdarzeń sformułowanym w trakcie procesu prognozowania¹⁶. Z kolei **prognoza naukowa** to przewidywanie przyszłych faktów, zjawisk czy zdarzeń na podstawie uzasadnionych przesłanek ustalonych w toku badań naukowych, stanowiących wytyczną do dalszego postępowania w danej dziedzinie nauki¹⁷.

Jakkolwiek większość teoretyków wiąże prognozowanie z odgadywaniem przyszłości, to jednak niektórzy kładą nacisk nie tyle na przyszłość, ile na odgadywanie, zaliczając do prognoz także niektóre sądy o teraźniejszości, jeżeli tylko o prawdziwości ich nie umiemy się bezpośrednio przekonać¹⁸.

Zróżnicowanie definicji jest usprawiedliwione różnorodnością sytuacji prognostycznych, celów i metod badań. Niemniej jednak, dla ścisłości dalszych rozważań i w kontekście prowadzonych badań, przez prognozę będziemy rozumieć sąd o następujących właściwościach:

- sformułowany z wykorzystaniem dorobku nauki;
- odnoszący się do określonej przyszłości;
- weryfikowalny empirycznie;

¹³ T. Grabiński, S. Wydymus, A. Zeliaś, *Metody prognozowania rozwoju społeczno-gospodarczego*, Warszawa 1983, s. 14.

¹⁴ T. Pszczółowski, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław 1978, s. 188.

¹⁵ *Słownik języka polskiego ...*, op. cit., s. 931.

¹⁶ E. Nowak E., [red. nauk], *Prognozowanie gospodarcze...*, op. cit., s. 9.

¹⁷ *Encyklopedia popularna ...*, op. cit., s. 628.

¹⁸ T. Grabiński, S. Wydymus, A. Zeliaś, *Metody prognozowania ...*, op. cit., s. 14.

- niepewny, ale akceptowany¹⁹.

Prognoza odnosi się więc do określonego obiektu (układu bądź systemu), którym może być: żołnierz, struktura organizacyjna wojsk, rodzaj wojsk i sił zbrojnych, sojusz militarny, itd. W obiektach tych zachodzą zjawiska: fizyczne, socjologiczne, psychiczne i inne. Wspomniane zjawiska dają się opisać za pomocą zmiennych, wśród których wyróżnia się zmienne ilościowe czyli wielkości oraz zmienne jakościowe. Zdarzenie, o którym mówi się w definicjach prognozy, polega na tym, że zmienna przyjmuje określone stan, wyrażony liczbą w przypadku zmiennej ilościowej, opisem zaś słownym w przypadku zmiennej jakościowej.

Niekiedy zjawiska dają się wyczerpująco opisać za pomocą jednej zmiennej; wtedy mówimy o zjawiskach prostych. O zjawiskach złożonych zaś mówimy, gdy do ich opisu trzeba użyć więcej niż jednej zmiennej. W przypadku zjawiska prostego prognoza określa stan jednej zmiennej. W przypadku zjawiska złożonego – stan wielu zmiennych. Ze względu na swą specyfikę wojska obrony terytorialnej możemy zaliczyć do zjawisk złożonych, bowiem ich badanie i opis wymaga wzięcia pod uwagę wielu zmiennych. Zjawiskiem złożonym jest także funkcjonowanie tego rodzaju wojsk w systemie obronnym naszego państwa.

Z dotychczas przeprowadzonych rozważań wynika także, iż prognoza jest sądem o stanie zmiennej lub zmiennych w przyszłości, która jest określana *explicite* (jasno, wyraźnie, precyzyjnie) przez podanie momentu lub przedziału czasu bądź *implicite* (domyślnie, mało precyzyjnie). Określenie czasu *explicite* jest konieczne w przypadku zmiennej ilościowej.

Empiryczna weryfikowalność prognozy oznacza, iż samo sformułowanie prognozy jest precyzyjne, oraz że jest określony *explicite* lub *implicite* czas, w którym prognoza ma być sprawdzona.

Prognozami są tylko te zdania, co do których przekonanie jest niestanowcze, stąd nazywany je krótko stwierdzeniami niestanowczymi lub niepewnymi.

¹⁹ M. Cieślak, [red. nauk.], *Prognozowanie gospodarcze ...*, op. cit. s. 17.

Zwykle stopień niestanowczości prognoz odnoszących się do różnych zjawisk nie jest jednakowy. Może to rodzić pytanie o to, czy można wypowiadać sądy o przyszłości z określonym stopniem zaufania? Powszechnie uważa się, że możliwości te wynikają z przyczyn, które stanowią ontologiczne i gnoseologiczne podstawy prognozowania.

Podstawy ontologiczne obejmują naturę zjawisk i ich wzajemnie powiązania. Sieć powiązań między zjawiskami jest mniej lub bardziej gęsta i silna. Jej istnienie sprawia, że w kształtowaniu się zmiennych opisujących zjawiska pojawiają się prawidłowości, tym wyraźniejsze i trwalsze, im silniejsze są powiązania. Zerwanie powiązań lub gwałtowna zmiana ich charakteru wymaga dużej energii, są to więc zdarzenia rzadkie. Zwykle występują ewolucyjne zmiany powiązań i także zmiany prawidłowości. Mówimy wtedy o bezwładności, inercji prawidłowości, i to właśnie zjawisko pozwala na prognozowanie. Natomiast podstawy gnoseologiczne wynikają z wiedzy o naturze zjawisk oraz mechanizmach ich kształtowania się. Wiedza ta stale się zwiększa, co pozwala sądzić, że prognozy będą coraz lepsze – trafniejsze, pewniejsze²⁰.

Z punktu widzenia czynionych rozważań pod pojęciem prognozy powinniśmy zatem przyjąć oparty na naukowych podstawach sąd o przewidywanym kształtowaniu się zjawisk i procesów w przyszłości. Jeśli sąd ten dotyczy sił zbrojnych możemy mówić o prognozie rozwoju ich rodzajów lub szczegółowych prognozach ich poszczególnych komponentów (wojsk operacyjnych, wojsk obrony terytorialnej).

Jak już podkreślano, prognozowanie rozwoju wojsk obrony terytorialnej jest utrudnione przez specyficzne warunki, w jakich przebiegają zjawiska i procesy realizacji ich podstawowych zadań w różnych stanach funkcjonowania państwa. Przeszkodę w prawidłowym określaniu skali i kierunków zmian wspomnianych zjawisk i procesów, zwłaszcza w długich okresach, stanowi uzależnienie ich

²⁰ Tamże, s. 19.

przebiegu od różnorodnych czynników. Ze względu na możliwości oddziaływania tych czynników na wojska obrony terytorialnej, można podzielić je na:

- czynniki egzogeniczne, nazywane inaczej czynnikami zewnętrznymi, na które wojska OT nie mają wpływu, a które należy uwzględnić w trakcie prognozowania jako pewne zewnętrzne ograniczenia bądź stymulatory przebiegu realizacji ich podstawowych funkcji;

- czynniki endogeniczne, nazywane inaczej czynnikami wewnętrznymi, leżące wewnątrz badanego obiektu, które mogą być kształtowane w trakcie tworzenia struktur organizacyjnych i realizację przez nie zadań.

W konkluzji tej części wywodów trzeba podkreślić, że prognozy mają na celu opis i ukazanie kierunków i tempa przyszłego rozwoju, jak też jego przemian strukturalnych. Stwierdzenie to dotyczy również wzajemnych powiązań i oddziaływania na siebie wielu procesów. W wyniku opracowania prognoz możemy uzyskać wizję przyszłej wojny oraz obraz przyszłego systemu obronnego, w skład którego wchodzić będą wojska obrony terytorialnej. Istotne jest więc określenie jakie są funkcje prognoz w odniesieniu do hipotetycznych zadań wojsk obrony OT.

Głównym celem, postrzeganego bardzo ogólnie prognozowania, jest wspomaganie procesów decyzyjnych. Stąd podstawową funkcją prognoz jest **funkcja preparacyjna**, według której prognozowanie jest działaniem, które przygotowuje inne działania. Koresponduje to ze słowami Tadeusza Kotarbińskiego, który twierdził, że tylko trafne odgadnięcie przyszłości, pozwala na dobre zaplanowanie przyszłej działalności, a co za tym idzie – przyjęcie właściwej decyzji²¹.

Druga, niezwykle istotna funkcja prognoz to **funkcja aktywizująca**. Polega ona na pobudzaniu do podejmowania działań sprzyjających realizacji prognozy, gdy zapowiada ona zdarzenia pożądane lub korzystne oraz przeciwstawiających się jej realizacji, gdy przewidywane zdarzenia są oceniane odwrotnie.

²¹ T. Kotarbiński, *Walory dobrego planu*, Warszawa 1961.

Prognozy mogą także spełniać **funkcję informacyjną**, polegającą na uprzedzeniu odbiorców o nadchodzących zmianach, a w konsekwencji wywołać spokojne, opanowane reakcje na zmiany, a nawet ich akceptację. Taką rolę odgrywały ongiś wróżby i proroctwa przepowiadające np. zwycięstwo w bitwie.

Analizując funkcje prognoz należy zauważyć, iż funkcje aktywizująca i informacyjna nie wymagają na ogół prognoz obdarzonych wysokim stopniem zaufania. Natomiast funkcja preparacyjna może być spełniana tylko wtedy, gdy stopień zaufania odbiorcy do prognozy jest wysoki. Tę ostatnią prognozę nazywamy realistyczną²².

Proces prognozowania przebiega zazwyczaj w ten sposób, że wyznacza się wiele wariantów prognozy badawczej o tej samej zmiennej, analizuje warunki i szansę wystąpienia każdego z nich i jako prognozę realistyczną wskazuje się wariant najbardziej wiarygodny. Niekiedy dodatkowo wskazuje się 2 lub 3 warianty dodatkowe, o nieco mniejszej wiarygodności. W tym miejscu należy dostrzec bardzo bliskie związki prognozowania z procesem przygotowania się jednostek wojsk obrony terytorialnej do realizacji konkretnych zadań. Przecież rozpatrywane tzw. warianty działania to nic innego, jak prognozy możliwego rozwoju sytuacji, w której mogą znaleźć wspomniane jednostki.

Przytoczone klasyfikacje prognoz mają kluczowe znaczenie dla prognozowania. Należy jednak zauważyć, że istnieją jeszcze inne, nie mniej ważne klasyfikacje.

Ze względu na sposób wyrażania stanu zmiennej, tj. określania zdarzenia prognozowanego, prognozy dzieli się na ilościowe i jakościowe. Prognozę nazywamy ilościową, gdy stan zmiennej jest wyrażony liczbą. Prognoza taka może być punktowa (gdy podaje się, że zmienna przyjmie określoną wartość) lub przedziałowa (gdy podaje się przedział liczbowy, który obejmie przyszła wartość zmiennej). W praktyce częściej, ze względu na niepewność wnioskowania o przyszłości, wyznacza się prognozy przedziałowe niż punktowe. O prognozie

²² M. Cieślak, [red. nauk.], *Prognozowanie gospodarcze ...*, op. cit., s. 23.

mówimy, iż jest jakościowa, gdy prognozowanym zdarzeniem jest stan zmiennej jakościowej lub słownie opisana sytuacja dotycząca zmiennej ilościowej.

Ze względu na typ zmian prognozowanej zmiennej, prognozy dzieli się na krótko-, średni- i długookresowe. Wspomniane zmiany mogą mieć charakter bądź ilościowy, bądź jakościowy. Dla prognosty zmiany ilościowe wyrażają się zwiększeniem lub zmniejszeniem wartości zmiennej prognozowanej, występującym zgodnie z wykrytą, dotychczasową prawidłowością. Zmiany jakościowe, polegające na zmianie istotnych cech zjawiska, znajdują wyraz w odejściu od dotychczasowej prawidłowości.

Za prognozę krótkookresową uważa się prognozę w takim przedziale czasu, w którym zachodzą tylko zmiany ilościowe. Z punktu widzenia podejmowanych badań możemy założyć, że dotyczą one wyłącznie tych zmian, których skutki przekładają się wyłącznie na zmiany stanu ilościowego (żołnierzy i środków walki). Z kolei prognoza średniookresowa dotyczy takiego przedziału czasu, w którym oczekuje się nie tylko zmian ilościowych, ale również pewnych zmian jakościowych. Zwykle, z punktu widzenia czynionych rozważań będą to zmiany struktur organizacyjnych wojsk oraz modernizacja posiadanych środków walki, zwiększająca ich potencjalne możliwości bojowe. Natomiast prognoza długookresowa dotyczy takiego przedziału czasu, w którym mogą wystąpić zarówno zmiany ilościowe, jak i poważne zmiany jakościowe. W kontekście badań nad wojskami OT z reguły będą to prognozy najbardziej złożone, bowiem powinny uwzględniać zmianę form i metod prowadzenia działań (realizacji zadań), wynikających ze zmian jakościowych posiadanych środków. Sterowanie w tym przypadku jest możliwe w szerokim zakresie. W tej sytuacji metoda prognozowania musi uwzględnić oba typy zmian. Jednakże identyfikacja typu zmian zachodzących w prognozowanym zjawisku jest jednym z najtrudniejszych zadań badacza (prognosty), decydującym o wyborze metody prognozowania, a w konsekwencji – o sukcesie lub niepowodzeniu całego postępowania prognostycznego.

W konkluzji można stwierdzić, że badania wielce złożonej problematyki funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej w systemie obronnym państwa umożliwia zastosowanie wyselekcjonowanych, starannie dobranych metod i narzędzi badawczych, typowych dla prognostyki. Ich zastosowanie powinno gwarantować, że uzyskane wyniki będą racjonalne, a tym samym będą mogły stanowić podstawę do podejmowania decyzji o znaczeniu strategicznym.

4. KONSTATACJE KOŃCOWE

Na powstanie prognozy funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej będzie się składać wiele studiów i badań. Dopiero w ich następstwie uzyska się bardziej szczegółowe, a przede wszystkim bardziej precyzyjne oznaczenie prawdopodobnego przebiegu danego zespołu zjawisk składających się na proces ich rozwoju i funkcjonowania w różnych stanach państwa. Należy również zaznaczyć, że prognozy powinny być poddawane krytycznej ocenie i stałej weryfikacji. Łączy się to z ogólnie dziś przyjmowaną zasadą, aby prognoza była wynikiem systematycznych dociekań naukowych. Określa się to generalnie jako dążenie do istotnej poprawy jakości sporządzanych prognoz wraz z ustawicznym doskonaleniem metod ich opracowania.

Wyższa jakość prognoz – to w pierwszym rzędzie, obok ich wszechstronności i bardziej pogłębionego opracowania, podniesienie trafności przewidywań. W gruncie rzeczy bowiem o wysokim stopniu przydatności i użyteczności prognoz decyduje kompleksowy charakter ich opracowania oraz możliwie najwyższy stopień właściwego i trafnego określenia tak procesów rozwoju, jak i ich docelowego obrazu.

Powstawanie prognozy odbywa się w określonych warunkach. Zazwyczaj rozróżnia się obiektywne i subiektywne warunki towarzyszące studiom prognostycznym, przy czym czynniki te występują zarówno w okresie samego powstawania prognozy, jak też w okresie późniejszym.

Stąd też w pierwszym okresie, a więc przy samej budowie prognozy naukowej, podkreśla się niezbędność jej obiektywizacji. Na zbudowanie prognozy składa się w dużym stopniu oddziaływanie zarówno warunków subiektywnych, jak i innych czynników oraz postaw o charakterze indywidualnym, wiążących się z daną jednostką lub grupą sporządzających prognozę. W konsekwencji

zmierza się do eliminacji wpływu elementów zbytnej indywidualizacji prognozowania, w szczególności przez zastosowanie krytycznej oceny danej prognozy przez inny zespół fachowców czy przez dodatkową analizę lub opinię ośrodków naukowo-badawczych. Na tej drodze zatem poszukuje się możliwości skutecznego przeciwdziałania wyrażonej jednostronności czy nawet wypaczaniu ustaleń prognostycznych²³.

Nie oznacza to negatywnego stosunku do często wysoce wartościowego wkładu poszczególnych badaczy i specjalistów, co wyraża się w postaci indywidualizacji opracowanych prognoz. Doceniając odpowiednio tego rodzaju cenne elementy opracowań prognostycznych, trzeba równocześnie – wprowadzając później dodatkową fazę krytycznej oceny i opinii porównawczych – zapewnić uzupełniające potwierdzenie lub niezbędne zweryfikowanie początkowej prognozy. Muszą przeto zostać zachowane istotne wartości wnoszone przez intuicję i wysoki poziom wiedzy i doświadczenia wybitnych twórców sztuki wojennej.

Powyższe przesłanki, wskazujące na niezbędność procesu obiektywizacji prognozy naukowej, już w pierwszym okresie jej powstawania, łączą się następnie z zasadą konieczności prowadzenia dalszych studiów nad rzeczywistym kształtowaniem się warunków i czynników przewidywanego rozwoju wojsk obrony terytorialnej. Prognoza bowiem to nie tylko możliwie trafny obraz przyszłości, ale również przewidywanie warunków, w których odbywać się będzie proces rozwoju. Warunki te – jak też zespół czynników towarzyszących określonym procesom – ustawicznie się zmieniają. Prognoza przewiduje więc dla kolejnych faz czy okresów przekształcanie się tych warunków i ustawiczną zmienność ich wpływu na przebieg procesów wzrostu.

W drugim okresie – w kolejnych fazach kształtowania rzeczywistości – występuje stałe konfrontowanie tego, co przewidywała opracowana prognoza, z tym, co przynosi konkretna rzeczywistość. Obserwowane wówczas różnice

²³ K. Secomski, *Prognostyka*, Warszawa 1961.

stanowią punkt wyjścia do weryfikacji sporządzonej prognozy czy też całego systemu prognoz.

Dlatego bazą wyjściową dla prognozy funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej powinien być szeroko rozbudowany system informacji. Aby przewidywania przyszłości mogły powstawać, a zarazem uzyskiwać rangę opracowań naukowych, system informacji musi być także wszechstronnie rozwinięty i ustawicznie doskonalony.

Analogiczne uwagi nasuwają się na tle rozważań dotyczących znaczenia rozwiniętego systemu informacji przy badaniach diagnostycznych. W wyniku diagnozy otrzymujemy bowiem odpowiedź na pytanie: jak jest? W cyklu działania zorganizowanego diagnoza przeprowadzana jest w obrębie etapu zmierzającego do poznania warunków działania. Diagnoza zastanej sytuacji stanowi więc podstawę racjonalnego podejmowania decyzji i działania.

Diagnoza rzeczywistości, a więc możliwie precyzyjnie przeprowadzana ocena faktycznego stanu wyjściowego i będących do dyspozycji środków działania, wymaga wszechstronnego poznania całokształtu elementów składających się na bazę wyjściową i odzwierciedlających siłę działania różnych czynników tak w przeszłości, jak i obecnie. Zatem właściwie rozumiana diagnostyka nie może posługiwać się wyłącznie fotografią obecnego stanu, jego poziomem i strukturą. Dopiero w wyniku należytego pogłębienia prowadzonych studiów może nastąpić wszechstronne ujawnienie istotnego wpływu zespołu różnych przyczyn i siły oddziaływania tych źródeł, które zarówno doprowadziły do dzisiejszego układu zjawisk, jak też nadal oddziaływać będą na ich charakter i kierunki rozwoju w bliższym i dalszym okresie.

W ten sposób staje się bardziej widoczne kluczowe znaczenie studiów nad teraźniejszością, dla zapewnienia prawidłowej bazy wyjściowej prac prognozytycznych. Wnioski płynące z diagnostyki otaczającej nas rzeczywistości stanowią pierwsze i niezwykle ważne ogniwo procesu prognozowania. Dobrze i wszechstronnie rozeznany obraz dnia dzisiejszego – to konkretnie i w sposób

sprawdzalny przeprowadzone oceny i badania, wytrzymujące w pełni próbę skonfrontowania i sprawdzenia w świetle dostrzegalnych faktów.

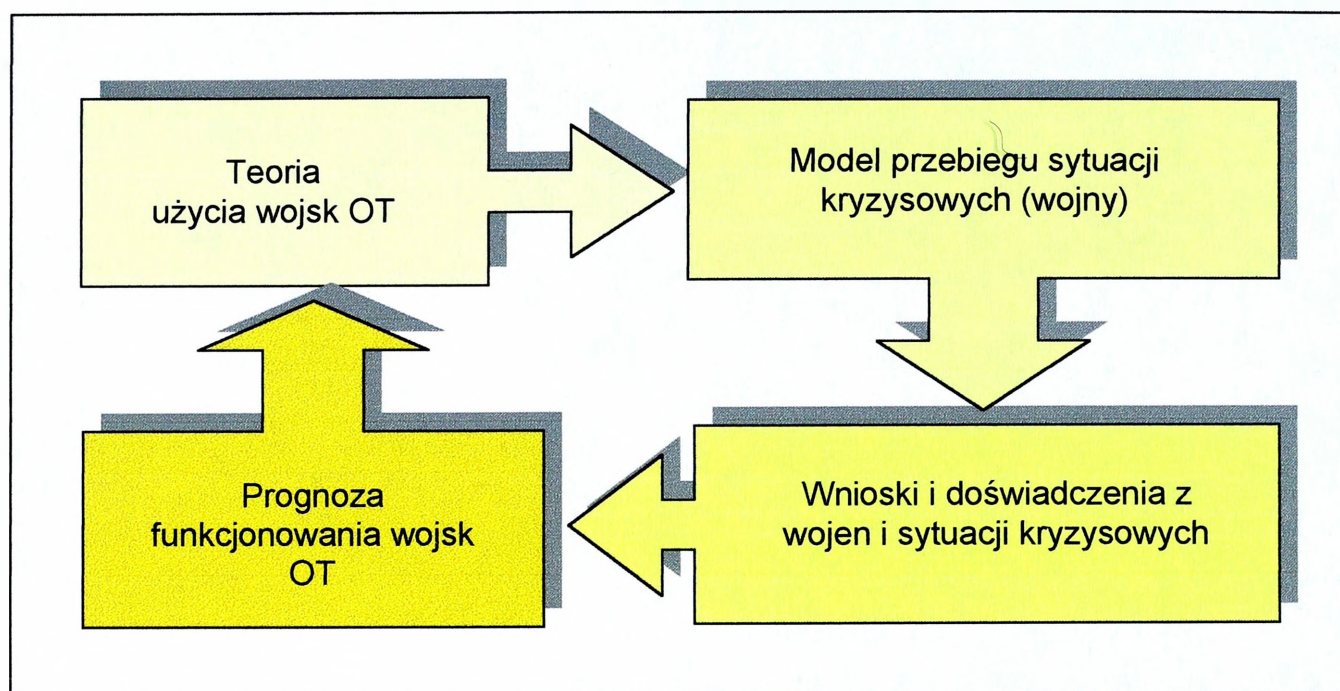
W konkluzji zarysowuje się następujący schemat studiów prognostycznych nad funkcjonowaniem wojsk obrony terytorialnej:

- w pierwszym etapie prac prognostycznych dążyć należy do gruntownego poznania tego, co było (genezy) i tego, co składa się na dzisiejszy obraz i kształt wojsk obrony terytorialnej;
- następnie, posługując się wybranymi, adekwatnymi do badanych problemów metodami przygotować wstępne hipotezy, a przede wszystkim prognozy zarówno dróg rozwojowych, jak i przyszłej wizji wojsk obrony terytorialnej;
- w ostatniej fazie prac należy dążyć się do sformułowania docelowego obrazu funkcjonowania wojsk OT, w przyjętym horyzoncie czasowym.

Prawomocność procesu wnioskowania o przyszłości jest określona przez zdolność badacza do rozpoznawania właściwego zasobu informacji o prognozowanym zjawisku i umiejętności wykorzystania tego zasobu do sformułowania prognozy. Wykorzystuje się przy tym dane o obiekcie, dla którego sporządza się prognozę oraz o obiektach stanowiących jego otoczenie. Dane wykorzystywane w prognozowaniu mają charakter jednorazowy, bądź są powtarzalne. Te ostatnie dotyczą zmiennych zwanych zmiennymi wewnętrznymi, gdy charakteryzują obiekt, lub zmiennymi zewnętrznymi, gdy opisują otoczenie obiektu.

Należy również podkreślić rolę teorii jako ważnego źródła wiedzy o prognozowanym zjawisku. Analizując różne teorie, trzeba wybrać te z nich, które wydają się najbardziej adekwatne do sytuacji prognostycznej, znaleźć odpowiadające im modele formalne, zaprojektować dane empiryczne potrzebne do estymacji modeli, zweryfikować modele i odrzucić lub przyjąć któryś z nich za podstawę prognozowania. Odrzucenie wszystkich teorii i modeli z nich wynikających nie musi oznaczać rezygnacji z prognozowania zjawiska, lecz prowadzi do stwierdzenia, że w danym miejscu i czasie zachowuje się ono specyficz-

nie i trzeba podjąć ryzykowną próbę przewidzenia jego przyszłości tylko na podstawie wycinkowych obserwacji²⁴. Rolę teorii w prognozowaniu funkcjonowania wojsk obrony terytorialnej ilustruje rys. 4.

Rys. 4. Teoretyczne podstawy funkcjonowania wojsk OT

Powyższe konstatacje, dotyczące rodzajów i źródeł danych pozwalają stwierdzić, że badacz interesujący się problematyką wojsk obrony terytorialnej powinien dysponować bogatym zbiorem wiadomości. Oznacza to, że na kształt prognozy niebagatelny wpływ posiada proces zbierania, przetwarzania i przechowywania danych. Oznacza to, iż należy staranie selekcjonować informacje (dane), tak by pozyskiwać tylko takie, które podnoszą jakość prognozy. Inaczej mówiąc dane wykorzystywane w prognozowaniu powinny zawierać informacje, tj. wiadomości ważne, wnoszące coś nowego do oceny zjawiska. Dlatego jako szczególnie ważne jawi się określenie kryteriów, którym powinny odpowiadać pozyskiwane informacje.

²⁴ Por.: M. Cieślak, *Prognozowanie gospodarcze. Metody i zastosowania*, Warszawa 1999, s. 28.

Biorąc pod uwagę temat pracy oraz powyższe rozważania można stwierdzić, iż **dane pozyskiwane w procesie prognozowania powinny spełniać** niżej wymienione kryteria:

- rzetelność – dane są rzetelne wtedy, gdy są zgodne z przedmiotem, którego dotyczą. W praktyce należy się liczyć z występowaniem dwojakiego rodzaju błędów:

- ⊖ losowych, wynikających z pomyłek przy zbieraniu i przetwarzaniu;

- ⊖ systematycznych, wynikających z celowego fałszowania;

- jednoznaczność – dane powinny być podawane w taki sposób, by każdy odbierał je tak samo;

- identyfikowalność – wiele zjawisk można opisać za pomocą więcej niż jednej zmiennej, nawet jeśli są to zjawiska proste. W zależności od celu badania należy wybrać jeden z mierników. Szczególnie kłopotliwa jest sytuacja, gdy mamy do czynienia ze zjawiskiem złożonym, do którego zaliczamy np. prognozę systemu obronnego RP. W takich przypadkach trzeba się odwoływać do teorii i konsensusu przyjętego w dotychczasowych badaniach, ewentualne zaś odstępstwa od niego czytelnie uzasadnić;

- kompletność – dane powinny obejmować wszystkie ważne wiadomości wystarczające do rozpoznania problemu, pomijać zaś wiadomości powtarzające się i marginesowe;

- aktualność danych dla przyszłości. Sporządzając diagnozę prognozowanego zjawiska, określa się czynniki istotnie nań dotąd oddziałujące. Jest rzeczą oczywistą, że nie każdy z tych czynników będzie działał w przyszłości z dotychczasową siłą. Badacz powinien starać się określić, który z tych czynników będzie tracił na znaczeniu, który zaś nabierał mocy, wreszcie jak nowy czynnik może się pojawić. Analiza ta powinna wyłonić fakty niosące przyszłość i od nich uzależnić prognozę;

- koszt zbierania i opracowywania danych. Bywa on, jak już o tym wspomniano, wysoki, toteż zasadne jest dążenie do minimalizacji ilości danych. Na-

leży korzystać przede wszystkim z danych już gromadzonych nowe zaś dane pozyskiwać tylko wtedy, gdy są niezbędne do polepszenia jakości prognozy;

- porównywalność danych. Można ją rozpatrywać z różnych punktów widzenia, stąd wyróżnia się m.in. porównywalność:

- ⇒ czasową (jednakowy odstęp czasu między kolejnymi obserwacjami);
- ⇒ terytorialną (jednakowe terytorium w całym okresie objętym badaniem);
- ⇒ pojęć i kategorii (te same definicje i klasyfikacje).

Nie należy oczekiwać, że dane uwzględnią wszystkie wymienione kryteria w maksymalnym stopniu. Nie wszystkie dane są bowiem możliwe do zdobycia. Z upływem czasu zmieniają się zjawiska i nasza wiedza o nich, co prowadzi do nieuchronnych zmian rejestracji danych, definicji, metod badań itd. Należy jednak zdawać sobie sprawę z tego, czy wnioski formułowane na podstawie ich analizy odnoszą się do przedmiotu badań, czy też są istotnie zniekształcone z powodu niedostatków danych.

WYKAZ LITERATURY

- Balcerowicz B.**, *Możliwa strategia militarna Polski lat 90-tych i przełom XX/XXI wieku*, Warszawa 1992.
- Balcerowicz B., Pawłowski J., Marczak J.**, *Koncepcja strategicznej Polski*, „Myśl Wojskowa” 1992, nr 3.
- Bartoszewski W.** [w:] *NATO. Vademecum*, Warszawa 1995.
- Beaufre A.**, *Wstęp do strategii. Odstraszenie i strategia*, Warszawa 1968.
- Bielecki R.**, *Pustynna Burza*, Warszawa 1991.
- Bodnar A.**, **Decyzje polityczne. Elementy teorii**, Warszawa 1985.
- Boucher J.**, *Broń pancerna w wojnie*, Warszawa 1958.
- Brzeziński Z.**, **Bezład. Polityka światowa na progu XXI wieku**, Warszawa 1993.
- Brzeziński Z.**, *Myśl i działanie w polityce międzynarodowej*, „Aneks” nr 50/88.
- Chlebowski C.**, *Wachlarz*, Warszawa 1990.
- Chocha B.** *Obrona terytorialna kraju*, Warszawa 1974.
- Chocha B.**, *Rozważania o taktyce*, Warszawa 1982.
- Cieplewicz M., Rzepniewski A., Stawecki P., Wojtniak I., Wrzosek M.**, *Zarys dziejów wojskowości polskiej w latach 1864-1939*, Warszawa 1990.
- Cieślak M.**, [red. nauk.], *Demografia. Metody analizy i prognozowania*, Warszawa 1992
- Cieślak M.**, [red. nauk.], *Prognozowanie gospodarcze. Metody i zastosowania*, Warszawa 1999.
- Clausewitz C.v.**, *O wojnie*, Warszawa 1958.
- Clausewitz C.v.**, *O wojnie*, Lublin 1995.
- Däniker G.**, *Strategie des Kleinstaats*, Tranenfeld 1966 Huber.
- Delorme A.**, *O walce w ujęciu prakseologicznym*, *Studia Nauk Politycznych* nr 2/1974.
- Delorme A.**, *Współdziałanie – współzawodnictwo – walka*, *Studia Nauk Politycznych* nr 2/1975.
- Depuy T. N.**, *Liczby, prognozy, wojna*, Warszawa 1984.
- Dęga Cz.**, *Środki walki wojsk lądowych*, Warszawa 1986.
- Elementy metodologii prognozowania społecznego [w: Polska 2000]*, Warszawa 1973.
- Filipowicz S.**, *O władzy grzechu i grzechach władzy*, Warszawa 1992.
- Gąska M.**, *Zbrojny ruch oporu w świetle międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych*, AON Warszawa 1999.
- Gerber J.**, *Praxis de alternativen Verteidigung*, Münster – Hamburg 1989.
- Goblirsch J.**, *Technotaktik 90*, „Europäische Wehrkunde” 1977, nr 6.
- Gołąb Z.**, *System obrony państwa*, Warszawa 1984.
- Gotowała J.**, *Splątane wiraze*, Warszawa 1992.
- Grabiński T., Wydymus S., Zeliaś A.**, *Metody prognozowania rozwoju społeczno-gospodarczego*, Warszawa 1983.
- Grabski J. F.**, *Polska sztuka wojenna w okresie wczesnofeudalnym*, Warszawa 1959.
- Guderian H.**, *Wspomnienia żołnierza*, Warszawa 1991.
- Havel V.**, *O obronie w czasach pokoju*, Rzeczpospolita 1996.
- Jaka przyszłość Europy?*, Komitet Prognoz „Polska w XXXI wieku” przy Prezydium PAN, Warszawa 1999.

- Jakubczak R., Marczak J.**, *Obrona powszechna RP*, AON 1995. *Jugosławska koncepcja wsienarodnoj oborony*, Belgrad 1970.
- Jakubczak R.**, *Wojska OT III RP, (streszczenie rozprawy habilitacyjnej)*, Warszawa 1999.
- Jurga T.**, *Obrona Polski 1939*, Warszawa 1990.
- Juszkiewicz R.**, *Bitwa pod Mławą 1939*, Warszawa 1987.
- Kaczmarczyk Z., Weyman S.**, *Reformy wojskowe i organizacja siły zbrojnej za Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1958.
- Kaczmarek J.**, *Uderzenie i ogień*, Warszawa 1973.
- Kaczmarek W.**, *Kierunki rozwoju środków walki wojsk lądowych*, [w: *Myśl Wojskowa* 6/1995].
- Kaczmarek W.**, *Powietrzno-lądowy charakter walki w ujęciu systemowym*, AON Warszawa 1998.
- Kaczmarek W.**, *Struktura organizacyjna związków operacyjnych adekwatna do przewidywanych zadań*, AON Warszawa 1999.
- Kaczmarek W., Ścibiorek Z.**, *Przyszła wojna – jaka?*, Warszawa 1995.
- Kalinowski R.**, *Struktura i zadania pozamilitarnych ogniw obronnych w systemie obronnym RP*, AON 1994.
- Kamiński A.Z., Kościuk L.**, *Rozpad ZSRR a bezpieczeństwo Europy Środkowej*, Warszawa 1992.
- Kaplan S.**, *Diplomacy of Power*, Washington 1981.
- Kasprzewski A.**, *Kryzys i rozwój hierarchicznych struktur organizacyjnych bojowych jednostek wojsk lądowych. Rozprawa doktorska*, AON Warszawa 1994.
- Koncepcja strategiczna Sojuszu*, Waszyngton 1999.
- Kotarbiński T.**, *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1973.
- Kotarbiński T.**, *Walory dobrego planu*, Warszawa 1961.
- Kotarbiński T.**, *Z zagadnień ogólnej teorii walki*, Warszawa 1938.
- Kotarbiński T.**, *Z zagadnień ogólnej teorii walki* [w: *Wybór pism, T. I*], Warszawa 1957.
- Kozaczuk W.**, *Na peryferiach piekła*, Warszawa 1988.
- Koziej S.**, *Kierunki przebudowy systemu obronnego RP w latach dziewięćdziesiątych*, AON Warszawa 1993.
- Koziej S.**, *Rajdy bojowe*, Warszawa 1987.
- Koziej S.**, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.
- Koziej S.**, *Wizja polskiej doktryny u progu XXI w.*, AON 1990.
- Kozłowski E.**, *Wojsko Polskie 1936-1939. Próby modernizacji i rozbudowy*, Warszawa 1964.
- Koźmiński A.K.**, *Analiza systemowa organizacji*, Warszawa 1979.
- Kukułka J.**, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1982.
- Kurnal J.** (red. nauk.), *O sprawności i niesprawności organizacji*, Warszawa 1972.
- Kuźniar R.**, *Po pierwsze bezpieczeństwo*, Rzeczpospolita z 9.01.1996.
- Liddel Hart B.H.** *Strategia: działania pośrednie*, Warszawa 1959.
- Lisiewicz P.M.**, *Plan „Burza”. Wysilek zbrojny Armii Krajowej 1944-1945*, Warszawa 1990.
- Łepkowski W.**, *Zarys strategii wojskowej*, ASG, Warszawa 1984.
- Machiaveli N.**, *Myśli cyniczne*, Białystok 1993.
- Madejski A.**, *Nauka wojenna*, Warszawa 1981.
- Madejski A., Zieliński J.**, *Siły zbrojne Polski wobec nowych wyzwań*, Warszawa 1992.
- Marczak J., Pawłowski J.**, *O obronie militarnej Polski przełomu XX-XXI wieku*, Warszawa 1995.
- Marczak J., Skobel, Lewiński E., Gąsiorek K.**, *Obrona terytorialna w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej*, „*Myśl wojskowa*” 1993, nr 3.
- Marczak J.**, *Zapory inżynieryjne i niszczenia na przyszłym polu walki*, ASG 1989.
- Miksche F.O.**, *Uwaga: broń atomowa*, Warszawa 1958.

- Mocek S.**, *Moralność i polityka*, Warszawa 1991.
- Modelski I.**, *Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej*, „Zeszyty historyczne” Paryż 1990, 1991, z 92, 93, 94, 95.
- Moltke H.**, *Kriegslehre*, Berlin 1938.
- Moltke H.v.**, *O Polsce*, Warszawa 1996.
- Mondrzycki Z.**, *Znaczenie makrostruktury funkcjonalno-przestrzennej w obronie*, „Myśl Wojskowa” 1993, nr 2.
- Moralność i polityka*, Warszawa 1991.
- Morgenthau H.J.**, *Politics among Nations*, New York 1967.
- Mossor S.**, *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986.
- Mreła K.**, *Struktury organizacyjne. Analiza wielowymiarowa*, Warszawa 1983.
- Nałkowski W.**, *Terytorium Polski historycznej jako indywidualność geograficzna*, Warszawa 1912.
- Napoleon**, *Maksymy* 1983.
- Nauman K.**, *Bundeswehra w świecie przełomu*, Berlin 1994, streszczenie w „Myśl Wojskowa” 2/96.
- Nowak E.**, [red. nauk], *Prognozowanie gospodarcze. Metody, modele, zastosowania, przykłady*, Warszawa 1998.
- Nowak-Jeziorański J.**, *Słoń i jeź*, Wprost nr 29 z 19.07.1998.
- Nożko K.**, *Problemy strategii wojennej w systemie obronnym RP*, AON, Warszawa 1991.
- Nożko K.**, *Walka o przewagę*, Warszawa 1985.
- Nożko K.**, *Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej*, Warszawa 1973.
- Obrona regionalna (terytorialna) w strategii obrony Polski (materiały z sympozjum)*, AON, Szt. Gen. 1992.
- Pawłowski J.**, *Przeciwnatarcie*, AON 1992.
- Piekarski H.**, *Walka radioelektroniczna*, Warszawa 1980.
- Pieter J.**, *Z zagadnień pracy naukowej*, Wrocław 1974.
- Piłsudski J.**, *Myśli, mowy i rozkazy*, Warszawa 1989.
- Piłsudski J.**, *Rok 1863*, Warszawa 1989.
- Piłsudski J.**, *Rok 1920*; Tuchaczewski M., *Pochód za Wisłę*, Łódź 1989.
- Pindel K.**, *Obrona Narodowa 1937-1939*, Warszawa 1979.
- Planowanie strategiczne*, Warszawa 1993.
- Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1992.
- Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992.
- Pomian K.**, *Europa i jej narody*, Warszawa 1992.
- Postęp naukowo-techniczny a przeobrażenia w sztuce wojennej*, Warszawa 1975.
- Proektor D.**, *Siła militarna we współczesnym świecie*, Warszawa 1987.
- Prognoza rozwoju taktyki ogólnej wojsk lądowych w latach 1991-2015*, ASG WP Warszawa 1987.
- Pszczółowski T.**, *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji*, Wrocław 1978.
- Raport o stanie systemu przeciwdziałania, zwalczania i usuwania skutków nadzwyczajnych zagrożeń dla ludzi i środowiska*, BBN Warszawa 1997.
- Reuner M.**, *National security. The economic and environmental dimension*, Worldwatch Institute, 5/1989.
- Rolbiecki W.**, *Przewidywanie przyszłości*, Warszawa 1970.
- Ryszka F.**, *Polityka i wojna*, Warszawa 1975.
- Sawkin W.**, *Podstawowe zasady sztuki operacyjnej i taktyki*, Warszawa 1974.
- Schwarzkopf N.**, *Nie trzeba bohatera*, Warszawa 1993.
- Schweizer Armee**, „Huber Verlag” 1988.
- Secomski K.**, *Prognostyka*, Warszawa 1971.

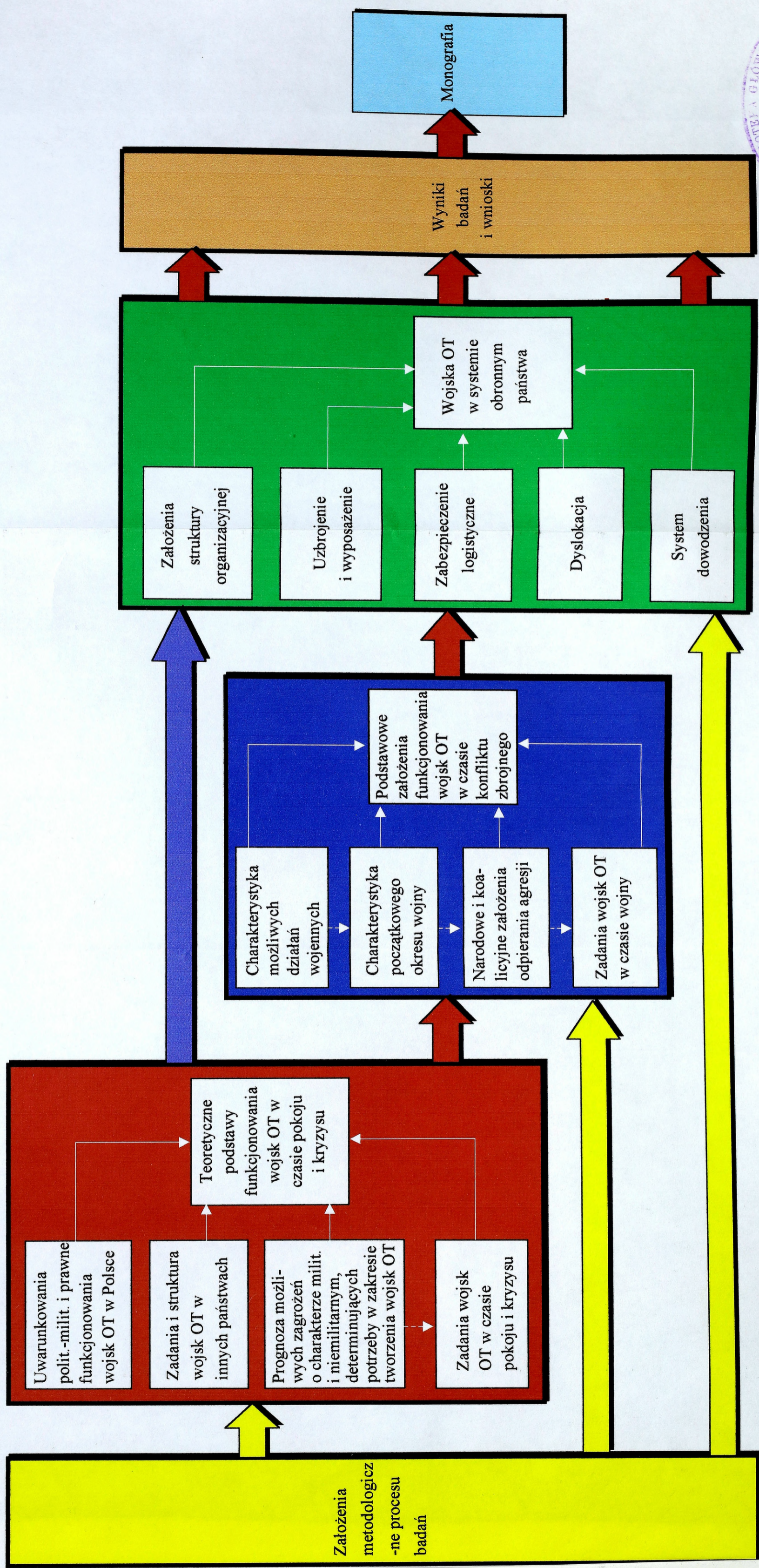
- Siciński A., [red.], *Technika a społeczeństwo*, Warszawa 1974.
- Siciński A., *Prognozy a nauka*, Warszawa 1969.
- Siciński A., Raźniewski A., [red. nauk.], *Studia z teorii i metodologii prognozowania społecznego*, Warszawa 1976
- Sikorski W., *Nad Wisłą i Wkrą*, Warszawa 1991.
- Sikorski W., *Przyszła wojna*, Warszawa 1934.
- Sikorski W., *Przyszła wojna*, Warszawa 1934.
- Simon J., *European security police after revolutions of 1989*, Washington 1991.
- Skibiński F., *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1972.
- Skrzyp J., Stańczuk S., *Elementy operacyjnego przygotowania terytorium Polski*, Warszawa 1992, AON.
- Slessor J., *Strategia zachodu*, Warszawa 1958.
- Sokołowski W.D. (redakcja), *Strategia wojenna*, Warszawa 1964.
- Stabryła A. (red.), *Doskonalenie struktury organizacyjnej*, Warszawa 1991.
- Stahel A., Bucherer, *Afganistan – Internationale Strategische Lage und Sowietisierung Afganistan*, Huber-Frauenfeld 1987.
- Stankiewicz W., *Ekonomia wojenna*, Warszawa 1970.
- Starzyński R., *Niezmiennie zasady organizacji wojska*, Warszawa 1928.
- Stefanowicz J., *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, Warszawa 1984.
- Stefanowicz J., *Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa*, Warszawa 1992.
- Stolzman K.B., *Partyzantka*, Kamiński H., *Wojna ludowa*, Warszawa 1949.
- Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.
- Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.
- Sun Tzy, *Sztuka wojenna*, Warszawa 1994.
- Szulc B., *Dylematy epistemologiczne i metodologiczne teorii sztuki wojennej*, [w: *Sztuka wojenna. Konteksty teoretyczne i praktyczne*], Toruń 2000.
- Ścibiorek Z., *Działania powietrzno-lądowe*, Myśl Wojskowa nr 3/1996.
- Ścibiorek Z., Kaczmarek W., *Możliwy obraz działań wojennych*, Myśl Wojskowa nr 2/1996.
- Ścibiorek Z., *Kierunki przeobrażeń w sztuce operacyjnej i taktyce wojsk lądowych*, Myśl Wojskowa 3/1997.
- Ścibiorek Z., *Rozważania o obronie*, Warszawa 1993.
- Ścibiorek Z., *Wojna czy pokój?*, Wrocław 1999.
- Świat Przyszłości a Polska, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN*, Warszawa 1995
- Świątnicki W., Świątnicki Z., *Bronie inteligentne*, Warszawa 1992.
- Taktyka 2000 (materiały konferencyjne), cz. I, *Działania nieregularne w operacjach na obszarze kraju*, cz. II, *Współdziałanie z siłami obrony terytorialnej podczas działań taktycznych*, Wrocław 1993.
- Targowski A., *Dogonić czas*, Warszawa 1993.
- Targowski A., i inni, *Obrona Polski dziś i jutro*, Warszawa 1993.
- Thayer Ch., *Guerillas und Partisanen. Wesen und Methodik der irregulären Kriegsführung*, München 1964.
- Użycki J., *Wojna konwencjonalna w Europie?*, Warszawa 1989.
- Wojnarowski J., *Rys historyczny teorii organizacji sił zbrojnych*, ASG WP Warszawa 1980.
- Wróblewski R., *Charakterystyka nauk wojskowych*, Warszawa 1992.
- Wróblewski R., *Elementy teoretyczne planowania strategicznego obrony narodowej*, AON 1992.
- Z doświadczeń metodologicznych prognozowania społeczno-ekonomicznego i technicznego [w: Polska 2000]*, Warszawa 1979
- Zeliaś A., *Teoria prognozy*, Warszawa 1984

Zieleniewski J., *Efektywność badań naukowych*, Warszawa 1966.

Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa; Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1992.

ZAKRES PRAC BADAWCZYCH W CELU ROZWIĄZANIA PROBLEMU

pt: „PROGNOZA FUNKCJONOWANIA WOJSK OBRONY TERYTORIALNEJ W SYSTEMIE OBRONNYM RP”

II etap - 2001 r.

I etap - 2000 r.

III etap - 2002 r.